

МІНІСТРЕСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГЕОДЕЗІЇ, ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА АГРОІНЖЕНЕРІЇ
КАФЕДРА ГЕОДЕЗІЇ, ЗЕМЛЕУСТРОЮ ТА ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

До захисту допущено

Завідувач кафедри

К.Г.Н., доцент

_____ Ірина ЛЕОНІДОВА

« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другого (магістерського) ступеня вищої освіти
освітньої програми «Геодезія та землеустрій»
за спеціальністю: 193 «Геодезія та землеустрій»

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ ЗЕМЕЛЬ ТОВ «АГРАРІЇ МИКОЛАЇВЩИНИ» ПЕРВОМАЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий керівник:

_____ ст. викл. **Ольга ПАНАСЮК**

Рецензент: _____

Виконав здобувач другого (магістерського) ступеня
вищої освіти заочної форми навчання

Катерина ПАРШЕНКО

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання ідей і
текстів інших авторів має посилання на відповідне
джерело.*

_____ **Катерина ПАРШЕНКО**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет геодезії, землеустрою та агроінженерії
Кафедра геодезії, землеустрою та земельного кадастру
Освітній рівень другий (магістерський)
Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____ Леонідова І.В.

«___» _____ 2023 р.

З а в д а н н я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПАРШЕНКО КАТЕРИНИ АНАТОЛІЇВНИ

**Тема роботи «ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ ЗЕМЕЛЬ ТОВ «АГРАРІЇ
МИКОЛАЇВЩИНИ» ПЕРВОМАЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ
ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Керівник роботи ст. викл. Панасюк О.П., затверджений наказом по
університету від «___» _____ 2023 р. №

2. Строк подання роботи здобувачем вищої освіти «___» _____ 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи

1. План існуючого використання земель ТОВ «Аграрії Миколаївщини».
2. Карта ґрунтів. Ґрунтовий нарис, результати геоботанічних досліджень.
3. Рельєфна карта.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки

1. Огляд літератури
2. Теоретичні та методичні засади еколого-економічного оцінювання організації використання земельних ресурсів
3. Еколого-економічний механізм вдосконалення організації використання земельних ресурсів під впливом екологічних чинників
4. Висновок

5. Перелік графічного матеріалу

1. План існуючого стану використання земельних угідь землекористування
2. Картограма агротехнологічної придатності земель
3. Проектний план раціонального використання земельних ресурсів ТОВ «Аграрії Миколаївщини» Первомайської міської громади Первомайського району Миколаївської області

6. Консультанти за розділами роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Оформлення графічних матеріалів	Варфоломеева О.А.		

7. Дата видачі завдання «__» _____ 2023 р.

Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1.	Видача завдання на кваліфікаційну роботу. Опрацювання літератури для написання кваліфікаційної роботи. Огляд літератури.		
2.	Написання I розділу Теоретичні основи використання земельних ресурсів		
3.	Обстеження ґрунтового покриття та рельєфу території. Викреслювання картограм стрімкості схилів та агропромислових груп ґрунтів, еродованості, агротехнологічної придатності		
4.	Аналіз сучасного стану використання земель ТОВ «Аграрії Миколаївщини»		
5.	Екологічна та економічна оцінка стану використання земельних ресурсів		
6.	Підвищення ефективності використання земельних ресурсів з урахуванням еколого– економічних чинників		
7.	Формування просторової культури землекористування		
8.	Оптимізація використання земельних ресурсів		
9.	Написання висновків		
10.	Опрацювання графічного матеріалу		
11.	Оформлення кваліфікаційної роботи в цілому		
12.	Попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі.		

Здобувач вищої освіти _____ Катерина ПАРШЕНКО

Керівник _____ Ольга ПАНАСЮК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	8
1.1. Проблеми ефективного та еколого-безпечного використання земельних ресурсів.....	8
1.2. Еколого-економічна оптимізація використання й охорони земель сільськогосподарського призначення.....	15
Розділ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ТОВ «АГРАРІЇ МИКОЛАЇВЩИНИ» НА ТЕРИТОРІЇ ПЕРВОМАЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	21
2.1. Природно – економічна характеристика об’єкту дослідження.....	21
2.2. Стан використання земель на території землекористування.....	23
2.3 Екологічна та економічна оцінка стану використання земельних ресурсів.....	25
Розділ 3. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГО- ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ.....	37
3.1. Підвищення ефективності використання земельних ресурсів з урахуванням еколого–економічних чинників.....	37
3.2 Формування просторової культури землекористування.....	41
3.3. Оптимізація використання земельних ресурсів.....	46
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	80

Перелік графічних матеріалів

1. План існуючого використання земель землекористування
2. Картограма агротехнічної придатності землі
3. Проектний план раціонального використання земельних ресурсів ТОВ
«Аграрії Миколаївщини» Первомайської міської громади Первомайського
району Миколаївської області

РЕФЕРАТ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІПШЕННЯ СТАНУ ЗЕМЕЛЬ ТОВ «АГРАРІЇ МИКОЛАЇВЩИНИ» ПЕРВОМАЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ – Паршенко К.А. – Кваліфікаційна робота. – ОДАУ, кафедра геодезії, землеустрою та земельного кадастру. – 2023. – 80 сторінок, 28 таблиць, 13 рисунків, 46 літературних джерела, 3 аркуші графічної частини формату А3.

Текстова частина включає: вступ, огляд літератури, теоретичні основи використання земельних ресурсів, природно – економічну характеристику об'єкту дослідження, стан використання земель на території землекористування, екологічну та економічну оцінку стану використання земельних ресурсів, підвищення ефективності використання земельних ресурсів з урахуванням еколого–економічних чинників, формування просторової культури землекористування, оптимізацію використання земельних ресурсів, висновок, список використаної літератури.

Графічна частина включає: план існуючого стану використання земельних угідь ТОВ; картограму агротехнологічної придатності; проектний план раціонального використання земельних ресурсів ТОВ «Аграрії Миколаївщини»

Ключові слова: еколого-економічна оптимізація, обґрунтування, дослідження, раціональне використання, стале землекористування, екологічні показники, охорона земель, екологічно безпечне, антропогенно навантажене, просторова культура землеробства.

У кваліфікаційній роботі проведено аналіз існуючого стану земель в межах землекористування, досліджено методику еколого-економічного оцінювання способів використання сільськогосподарських угідь, ередбачено механізм вдосконалення організації використання земельних ресурсів.

ВСТУП

Здійснення нового етапу земельної реформи потребує пошуку нових напрямків удосконалення організації території. Основним напрямком може стати землеустрій, який дозволить вивчити весь комплекс природно-географічних умов і ресурсів, виявити всі закономірності зв'язків та змін в ландшафті.

Попередні етапи земельної реформи викликав багато порушень стосовно раціонального і ефективного використання земель. В зв'язку з порушенням системи землеробства відбулося погіршення якості земель, тобто знижується родючість ґрунтів – їх виснаження, засолення, заболочення, а також значно активізуються ерозійні процеси.

Метою досліджень передбачено здійснення раціональної організації сільськогосподарського виробництва і впорядкування сільськогосподарських угідь у межах землекористування для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва, охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища, покращення природних ландшафтів та інших обґрунтованих заходів.

Діюча в державі система охорони земель сільськогосподарського призначення зовсім не сприяє раціональному їх використанню, тому в кваліфікаційній роботі необхідно передбачити комплекс заходів, які сприятимуть охороні земель.

Предметом дослідження визначено застосування в межах території землекористування еколого-ландшафтного методу, який ґрунтується на агроекологічних підходах. Передбачається правильно сформульованими проектними рішеннями підвищити екологічну стійкість території дослідження.

Об'єктом дослідження є процес екологічного оцінювання та перспективи стабілізації земельних угідь на території ТОВ «Аграрії Миколаївщини» Первомайської міської громади Первомайського району

Миколаївської області

Магістерською роботою передбачено провести таку організацію території землеволодіння, яка б відповідала вимогам охорони земель і збалансованому природокористуванню та не потребувала додаткових матеріальних витрат.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Проблеми ефективного та еколого-безпечного використання земельних ресурсів

В нашій державі земля є основним предметом праці та основою ресурсного потенціалу, але з часом земля почала втрачати продуктивність через нераціональне ведення сільського та лісового господарств, яке призвело до деградації земель. Сільськогосподарський фонд використовується як просторовий ресурс, який не вимагає збереження родючості, традиційні форми господарювання призвели до виникнення незбалансованої структури землекористування. Всі ці проблеми вимагають реструктуризації системи землекористування відповідно до принципів концепції збалансованого розвитку. Всі види використання земельних ресурсів необхідно планувати на комплексній основі, при якій враховуються екологічні та соціально-економічні чинники та їх вплив на навколишнє середовище і природні ресурси.

Комплексний підхід полегшить вибір відповідних засобів і забезпечить максимально можливу продуктивність та використання на сталій основі, що в свою чергу, надасть охоронного статусу дуже важливих екологічних послуг.

Серед основних проблем землеустрою є необхідність розробити науково-методологічні і методичні засади землевпорядних процедур, здійснити консолідацію земель, враховуючи світовий досвід, створити умови для збалансованого природокористування і забезпечити охорону природних ресурсів тощо.

Реалізація стратегії сталого розвитку передбачає перехід до нового життя, до нових форм господарювання, нової моделі споживання.

Надто високе антропогенне навантаження впливає на формування екологічного стану земель, а також на еколого - економічний та соціальний розвиток країни. Необхідними є теоретико-методичні обґрунтування системи екологічних, економічних і організаційних заходів з метою підвищення ефективності використання та відтворення земельних ресурсів.

Під час попередніх етапів земельної реформи охорона земельного фонду країни перетворилась на глобальну загальнодержавну проблему, яка створює екологічну безпеку країни.

Останнім часом в господарствах практично не проводяться природоохоронні заходи, порушена організація території землекористування, істотно зменшилося внесення органічних і мінеральних добрив, що в свою чергу, знижує природну родючість земель. Таке становище викликано відсутністю методології економічного регулювання та активного механізму раціонального природокористування. Організація землекористувань спрямована на максимальне отримання вигоди за умови мінімального вкладення витрат, тому необхідна глибока, науково обґрунтована реконструкція, реорганізація і переосмислення на екологічних принципах.

В сільськогосподарських підприємствах повністю нехтують запровадженням сівозмін, зменшивши перелік сільськогосподарських культур до двох-трьох, а відмова від сівозмін призводить до прискореного нагромадження патогенних грибів, бактерій, розмноження шкідників, резистентності бур'янів до гербіцидів тощо.

Перехід України до ринкових відносин потребує нових підходів до розробки шляхів збереження, відтворення і підвищення родючості ґрунтів. Землевласники зобов'язані орієнтуватися на соціальні умови та передбачувати екологічні наслідки свого господарювання і захищати ґрунтовий покрив від деградації та зниження родючості.

Багато проблем виникає через відсутність вимог щодо одночасної передачі в оренду і на однаковий термін паїв земельного масиву.

Під час певних етапів земельної реформи виникла іще одна

прикметна ознака землеволодінь і землекористувань, як парцеляція земель, яка призвела до руйнації великих земельних масивів, порушення цілісності агроландшафтів та відсутності необхідного комплексу агротехнічних і землевпорядних робіт.

З метою здійснення належного контролю за використанням і охороною земель необхідно знову повертатись до розробки проектів землеустрою, які забезпечать вдосконалення регулювання земельних відносин, визначають напрямки розробки наукової і нормативно-технічної бази контролю.

Щоб здійснити оптимальну ландшафтно-екологічну організацію території нашої держави, необхідно внести зміни в структуру землекористування, скоротивши малопродуктивні і деградовані землі, перевівши їх під заліснення або залуження. Це допоможе збільшити частку екологічно стабільних угідь.

Оптимально організована територія має виглядати, як екологічно стабільна, надійна, приваблива та повинна бути високопродуктивною.

З метою досягнення належних просторово-екологічних умов життєдіяльності населення, необхідно поєднати виробничі, природо-відновні і соціальні функції геосистеми.

Одним з напрямків територіально-екологічної оптимізації є ландшафтно-екологічна оптимізація території, яка передбачає визначення і реалізацію ландшафтно-екологічних пріоритетів, до яких входять: ант ропо-екологічний, естетичний, рекреаційний, природоохоронний, виробничий.

Завершальним етапом і невід'ємною складовою збалансованого природокористування є оптимальна ландшафтно-екологічна організація території, яка враховує природно-ресурсний потенціал регіону, його місця в територіальному поділі праці та ролі.

Підтримання екологічної рівноваги в регіоні з допомогою раціонального співвідношення перетворених і збережених ландшафтів, органічного поєднання виробничих, соціальних і екологічних функцій

господарських систем, створення належних просторових умов життєдіяльності населення вказує на територіально-екологічну оптимізацію, яка в кожному регіоні має свої характерні соціальні, екологічні і економічні показники.

У випадку, коли максимально повно реалізується природний потенціал геосистем, виключаються конфліктні ситуації між її функціональним використанням і природними особливостями, забезпечується естетична привабливість ландшафту, здійснюється оптимізація ландшафтно-екологічної організації території [23].

Для здійснення оптимізації ландшафтно-екологічної організації території необхідно, в першу чергу, заліснити або залужити орні землі, що характеризуються стрімкістю схилу від трьох до семи та більше градусів. Поступово надалі необхідно надавати статусу складових перспективної екомережі лісозахисним насадженням, сіножатям, пасовищам, водно-болотним масивам, змінюючи режим природокористування. І, нарешті, формувати цілісну національну екомережу, з докорінною зміною структури природокористування, запроваджуючи певні режими використання [26].

Оптимізація використання земель сільськогосподарського призначення набуває важливого значення через необхідність підвищувати рівень ефективності використання земельних ресурсів на екологічних засадах, з урахуванням регіональних особливостей території, характеристики рельєфу, мікрокліматичного режиму тощо [10].

Інформація щодо якісних показників ґрунтового покриття на еколого-ландшафтній основі з урахуванням природно-кліматичного потенціалу є головною передумовою оптимізації сільськогосподарського землекористування та здійснення організаційних і технологічних заходів [28].

На практиці надто складно оптимізувати природне середовище через єдність і протиріччя екологічних та економічних факторів, адже, з однієї сторони необхідно зберегти природне середовище, а з іншої – від оптимізації

потрібно отримати якомога більший економічний ефект щоб задовольняти потреби людства. Тому необхідно знайти середнє значення – обґрунтоване співвідношення між луками, пасовищами, лісами, болотами та ріллею. Питання збереження природних якостей землі має розглядатися рівнозначно з двох сторін: як з точки зору сільськогосподарського використання, так і з необхідності зниження антропогенного навантаження та збереження природного середовища [20].

Вітчизняні вчені проводять багато досліджень стосовно оптимізації структури земельних угідь та передбачають оптимальну норму лісистості для кожної зони країни. Завдяки таким дослідженням, було виведено основні принципи, яких необхідно дотримуватись при оптимізації землекористування, які представлені на рисунку 1.1.

Рис. 1. 1 Основні принципи оптимізації землекористування

Досягнення екологічної рівноваги в природних ландшафтах потребує створення на території певної пропорції між землею, що використовується у господарстві та обмежено використовується, а також заповідною землею на всіх рівнях: державному, регіональному і місцевому. Оптимальне використання земельних ресурсів можливе за умови реалізації ефективної регіональної політики на основі балансу загальнодержавних та регіональних інтересів [26].

При побудові моделі сталого землекористування, серед лімітуючих факторів необхідно враховувати екологічний фактор, достатність сільськогосподарських угідь, екологічний стан території, адже земельний фонд за складом, призначенням, природними особливостями і використанням характеризується неоднорідністю, і щоб досягти екологічної рівноваги, в першу чергу необхідно зменшити розораність по регіонам [23].

До використання ріллі необхідно підходити системно, організовано і цілеспрямовано, враховуючи регіональні особливості землекористування, закономірності будови ландшафтів, екологізацію землекористування. Для екологічного стану сільськогосподарських земель особливу небезпеку створює зниження культури землеробства, нераціональна структура посівних площ сільськогосподарських культур, порушення агротехніки [6].

Оптимізація використання земельних ресурсів нерозривно пов'язана зі збалансованістю інших елементів ресурсного потенціалу, але в сучасних умовах це питання є проблематичним.

Основою сучасної методики формування оптимального землекористування повинні стати три складові:

- досягнення фундаментальних наук;
- вимоги ринкового середовища;
- наявність матеріально-технічної бази та фінансового ресурсу на розробку і впровадження проекту [37].

На рисунку 1.2 представлені складові частини, на яких повинен базуватися сталий розвиток аграрних виробничих систем, і які передбачені у

Концепції сталого розвитку агросистем в Україні на період до 2025 року.

Рис. 1.2 Складові частини сталого розвитку аграрних виробничих систем

Основою сучасного землеустрою має стати ландшафтна структуризація сільськогосподарських територій з детальною характеристикою рельєфу, якості ґрунтів, мікрокліматичного режиму, що дозволить оптимально підходити до використання кожної земельної ділянки, диференціювати використання техніки, добрив, засобів захисту рослин тощо [38].

Рациональне використання природних ресурсів вимагає, щоб кожне підприємство, кожен природокористувач орієнтувався на дбайливе господарське використання ресурсів природи з найбільшою вигодою [29].

1.2. Еколого- економічна оптимізація використання й охорони земель сільськогосподарського призначення

Охороні земель в Україні приділяється значна увага, тому до понад 80% земельних ресурсів використовуються в якості головного засобу виробництва в сільському і лісовому господарствах.

Охорона земель в країні включає: «систему правових, організаційних , економічних та інших заходів, спрямованих на їх раціональне використання , запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обороту, захисту від шкідливих антропогенних впливів, а також на відтворення і підвищення родючості ґрунтів продуктивності земель лісового фонду, забезпечення режиму земель природоохоронного , оздоровчого , рекреаційного та історико-культурного призначення» (Земельний кодекс)

Охорона земель здійснюється на основі комплексного підходу до угідь, як до складових природних утворень (екосистем) з урахуванням цілей і характеру їх використання, зональних і регіональних особливостей.

Система раціонального використання земель повинна мати природоохоронний, ресурсозберігаючий, відтворювальний характер і передбачати збереження ґрунтів, обмеження негативного впливу на них, а також на рослинний і тваринний світ, геологічні породи, водні джерела та інші компоненти навколишнього середовища.

В Законі України “Про охорону природи”, велика увага приділяється збереженню, раціональному використанню і відтворенню природних багатств. Відповідно до даного закону «державній охороні і регулюванню

використання на території країни підлягають земля, надра, водні ресурси, ліси, поєзакисні і водоохоронні лісосмуги, зелені насадження , типові ландшафти, природні об'єкти та інші природні багатства як залучені в господарський оборот, так і ті, що не експлуатуються». (ЗУ Про охор прир.)

Господарська діяльність, яка може шкідливо вплинути на стан природних багатств, призвести до ерозії, забруднення тощо забороняється, тому, сформоване внаслідок екстенсивної економіки землекористування, спрямоване на одержання максимальної вигоди при мінімальних відтворювальних витратах, потребує глибокої науково-обґрунтованої реконструкції, перебудови на екологічних принципах [6].

Для забезпечення екологічної стабільності та протиерозійної стійкості агроландшафтів необхідно обмежитись не окремими природоохоронними заходами, а за допомогою комплексного впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території, враховуючи при цьому екологічну придатність ґрунтів для вирощування основних сільськогосподарських культур.

Аналізуючи природні умови для потреб землевпорядкування, поряд з впливом антропогенних факторів необхідно враховувати і природні тенденції розвитку ландшафтів, можливість прояву несприятливих природних процесів для сільського господарства (заболочення, засолення).

Рациональним можна рахувати такий вплив, при якому забезпечується правильний ресурсообіг, розширене відтворення природних ресурсів, ландшафтів. Суттєву роль в обґрунтуванні сільськогосподарської спрямованості використання земельних ресурсів відіграє складна екосистема ґрунтового покриву, яка найглибше руйнується через інтенсивний розвиток ерозії [6].

Сільськогосподарське виробництво і природні ландшафти взаємопов'язані і являють собою єдину ландшафтно- сільськогосподарську систему. Штучно створені ландшафти функціонують і розвиваються у відповідності з природними закономірностями.

При інтенсивному сільськогосподарському використанні земельного фонду, коли рівновага в ландшафті підтримується штучно, особливо важливо розробляти і здійснювати заходи, спрямовані на попередження можливих негативних наслідків використання земель.

В сільськогосподарській практиці важливо врахувати основну умову ландшафтно-екологічного підходу - збалансоване співвідношення між використанням, збереженням і покращенням конкретного виду ґрунтів при оптимальному використанні потенційних можливостей самих ландшафтів.

В кожному господарстві необхідно ув'язувати спеціалізацію, агротехніку, різні види сільськогосподарських меліорацій з особливостями прояву ландшафтної неоднорідності, стійкості їх змін в протіканні геохімічних і біофізичних процесів.

Досягнення збалансованості в агроландшафті потребує обов'язкового врахування природних умов, оцінювання існуючого стану території та передбачення заходів, що матимуть спрямованість на оптимальну організацію території. Для ефективного використання земельних угідь, з метою збереження навколишнього середовища необхідно, в першу чергу, звернути увагу на охорону земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, їх відтворення та підвищення родючості.

При плануванні і реалізації стратегій землекористування для успішного розвитку аграрного сектору, надважливим є забезпечення балансу між економічними, екологічними і соціальними аспектами. В забезпеченні сталого розвитку сільськогосподарського сектору при плануванні та реалізації стратегій землекористування необхідно забезпечувати баланс між екологічними, соціальними та економічними аспектами.

Стратегія і політика з підвищення ефективності землекористування відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку сільськогосподарського сектору і включає в себе основні аспекти, які представлені на рисунку 1. 3. [9]

Рис. 1.5 Стратегічні напрямки підвищення ефективності земель

Розробка перелічених стратегій і політик стосовно підвищення ефективності землекористування, з урахуванням складових екологічної

сталості та економічної доцільності допоможе досягти балансу міжзбереженням природних ресурсів та забезпеченням продуктивності аграрного виробництва.

Земельні відносини регулюються Конституцією України, Земельним Кодексом, а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами, які базуються за основними принципами: «забезпечення раціонального використання та охорони земель; пріоритет вимог екологічної безпеки; поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва тощо».

Земельна реформа орієнтована на створення передумов для рівноправного та успішного розвитку всіх форм власності і користування землею, справедливого та обґрунтованого розподілу з метою переходу до економічних методів управління земельними ресурсами, екологізації землеволодінь та землекористувань [35].

Одним із головних завдань земельної реформи є формування багатоукладної економіки, раціонального використання та охорони земель та перебудова земельних відносин і форм господарювання, удосконалення системи відтворення природно-ресурсного потенціалу, зокрема шляхом вилучення з обробітку малопродуктивних і еродованих земель, залуження та залісення земель, що не використовуються в сільськогосподарському виробництві [11].

Реформування ґрунтується на сукупності законодавчих і нормативно-правових актів та положень, що регулюють відносини власності і форми господарювання в сільському господарстві, а також організаційно-правові процедури та механізми реформування підприємств.

Закон України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 р.: «визначає правові та організаційні основи діяльності у сфері землеустрою і спрямований на регулювання відносин, які виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами із забезпечення сталого розвитку землекористування».

В законі розкривається поняття землеустрою, як: «сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональну організацію території адміністративно-територіально-ї утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил» [14].

В законі визначається суть сталого землекористування, як форма та відповідні до неї методи використання земель, що забезпечують оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій.

Одним із призначень землеустрою є: «реалізація державної політики щодо використання та охорони земель, формування раціональної системи землеволодіння і землекористування, створення екологічно сталих агро-ландшафтів» (ст. 2 ЗУ Про землеустрій).

Під час проведення землеустрою важливо не тільки встановити склад і площі угідь на перспективу і розробити заходи по їх покращенню, а і провести устрій кожного сільськогосподарського угіддя та сівозміни з метою більш раціонального та ефективного використання земель.

Недотримання заходів охорони земель, збільшення антропогенного негативного впливу на сільськогосподарські землі, скорочення обсягів меліоративних, культуртехнічних робіт, порушення системи землеробства призвели до погіршення якості земель, тобто до зниження родючості ґрунтів – їх виснаження, засолення, заболочення, а також до активізації ерозійних та інших негативних процесів.

Нині землеустрій спрямований на здійснення земельного законодавства, спрямованого на організацію повного і раціонального використання земель, створення сприятливого екологічного середовища і покращення природних ландшафтів.

Розділ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ТОВ « АГРАРІЇ МИКОЛАЇВЩИНИ» НА ТЕРИТОРІЇ ПЕРВОМАЙСЬКОЇ МІСЬКОЇ ГРОМАДИ ПЕРВОМАЙСЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Природно – економічна характеристика об’єкту дослідження

Об’єкт дослідження – ТОВ « Аграрії Миколаївщини» розміщено в північній частині Первомайського району Миколаївської області, відстань від обласного центру м. Миколаїв – 150 км, а від районного центру, який є адміністративним – м. Первомайськ – 5 км, зв’язок з якими здійснюється по автомобільних дорогах з твердим покриттям.

Територія землекористування відноситься до південного агрокліматичного району з характерними ознаками теплого, помірно-посушливого клімату. Характеризується клімат тривалим, жарким, мало дощовим літом, пізньою, короткою і теплою осінню, короткою і малосніжною зимою та ранньою і теплою весною.

Характеристикою основних кліматичних факторів цього району служать дані найближчої до господарства метеостанції, яка розміщена в м. Первомайську. Дані по середньомісячним температурам повітря та середньомісячним кількостям опадів приведені в таблицях 2.1 та 2.2.

Таблиця 2.1

Середньомісячні та річні температури повітря, °С

Місяці	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	За рік в середньому
Температура	-4,9	-4,2	1,1	8,1	15,0	18,3	21,2	20,2	15,2	9,1	2,3	-2,7	8,2

Середньомісячна і річна кількість опадів, мм

Таблиця 2.3

Основні показники кліматичної характеристики території

№ п/п	Назва показників	Величини показників
1.	Температура повітря (в градусах) 1.1. Сума в градусах за період з температурою вище: - 0° - 5° - 10° 1.2. Абсолютний річний максимум 1. 3. Абсолютний річний мінімум	 3706° 3606° 3294° + 39° -30°
2.	Тривалість періодів (в днях) 2.1. Безморозного 2.2. Вегетаційного 2. 3. З температурою вище 10° 2.4. З температурою вище 15°	 275 227 184 140
3.	Заморозки 3.1. Останні весняні 3.2. Перші осінні	I декада квітня III декада жовтня - I декада грудня
4.	Опади (мм) 4.1. Сума за холодний період (XI - III) 4.2. Сума за теплий період (IV - X) 4.3. Сума за период з t° повітря вище + 10 °C	 125 285 251
5.	Сніговий покрив 5.1. Середня висота в період найбільшого накопичення 5.2. Тривалість	 4-6 см 40 днів
6.	Гідротермічний коефіцієнт	0, 70

Таблиця 2.4

Повторюваність вітрів по напрямках, %

Напрямок вітрів	Пн	ПнС	С	ПдС	Пд	ПдЗ	З	ПнЗ
суховії	3	8	20	32	20	8	3	3
метелеві	6	8	29	13	5	15	13	9

Отже, за даними спостережень середня річна температура повітря дорівнює $+ 8.2^{\circ}\text{C}$. Найбільш холодним місяцем є січень, середньомісячна температура повітря якого становить $- 5^{\circ}\text{C}$, а найтепліший – липень $+ 21,2^{\circ}\text{C}$. Останні весняні заморозки спостерігались 28.03 – 28. 5, перші осінні 5.09 – 1.12.

Тривалість без морозного періоду становить 117-119 днів. Середня річна кількість опадів складає 448 мм, а найбільша кількість опадів випадає в липні 690 мм, найменша в лютому 180 мм, в весняно-літній період 332 мм, в осінньо-зимовий період 126 мм. Зима в даному районі малосніжна. Вітри спостерігаються всіх напрямків, але частіше панують північні, північно-східні, східні та північно-західні.

В цілому, кліматичні умови по кількості тепла і вологи сприятливі для вирощування районованих сільськогосподарських культур.

Землекористування увійшло до складу Первомайської міської громади разом і селами: Вербова Балка, Кам'яна Балка, Кінецьпіль, Підгорна, Чаусове друге

2.2. Стан використання земель на території землекористування

Товариство з обмеженою відповідальністю « Аграрії Миколаївщини» має компактну конфігурацію, а за площею закріплених земель являє собою одне з найбільших за розмірами господарств району. Площа сільськогосподарських земель складає понад 80,0% від загальної площі землекористування. Сільськогосподарські угіддя розміщені по всій території

господарства і розділені неглибокими балками та автомобільними шляхами на окремі масиви.

Господарство спеціалізується на виробництві зерна, молока та м'яса. Напрямок господарства – зерново-рослинницький та м'ясо-молочний. На площі понад 60 га плодівих насаджень вирощують зерняткові багаторічні насадження, які успішно реалізуються в країни Європи. Кількість поголів'я ВРХ становить 750 голів, з яких 130 голів – корови, а решта голів – велика рогата худоба на відгодівлю.

Останнім часом спостерігається тенденція до вирощування економічно ефективних культур – озима пшениця і соняшник.

В структурі посівних площ зернові культури займають 38,95%, соняшник 18,06%. Під кормовими культурами зайнято 32,61 %.

Рис. 2.1 Питома вага земельних угідь ТОВ «Аграрії Миколаївщини»

В таблиці 2.1 представлено експлікацію земельних угідь, результати якої підтверджують досить високу освоєність території землекористування.

Таблиця 2.1

Склад і співвідношення земельних угідь

№ з/п	Вид угіддя	Площа, га	Питома вага, %
1	Рілля	1060,51	83,39
2	Пасовища	74,37	5,85
3	Сад	60,65	4,77
	Всього сільськогосподарських угідь	1195,53	94,01
4	під господарськими будівлями і дворами	25,28	1,99
5	під господарськими шляхами і прогонами	19,56	1,54
6	полезахисних лісосмуги	22,84	1,80
	Всього сільськогосподарських земель	1263,21	94,68
7	Під болотом	8,56	0,67
	Всього земель в межах землекористування	1271,77	100,00

Отже, обстеживши існуючий стан використання земельних угідь господарства стає зрозумілим, що рілля в складі всіх земельних угідь займає понад 80%, в той час як екологічно стабілізуючі угіддя займають зовсім незначний відсоток. Тому, виникає потреба більш детально дослідити проблему екологічної стабільності землекористування з метою подальшої розробки пропозицій раціонального використання земель.

2.3 Екологічна та економічна оцінка стану використання земельних ресурсів

Рельєф, як і клімат, являється однією із умов, в яких розвиваються ґрунти. Він має дуже важливе значення в ґрунтоутворенні і розміщенні ґрунтів на території.

Значення рельєфу в формуванні ґрунтів і в розвитку ґрунтового покриву велике і різноманітне. В першу чергу, від рельєфу (а саме, від стрімкості схилів та експозиції схилів) залежить розподіл сонячної радіації і опадів, а водний і тепловий режими також залежать від рельєфу.

Первомайський район розташований і південно-західній частині Придніпровської височини і характеризується типовим долино-яружним рельєфом з рівнинним слабо хвилястим межиріччям і глибоко врізаними долинами річок.

Сучасний рельєф території обумовлений геологічною будовою, неотектонічними рухами, ерозійною діяльністю річок та кліматичними особливостями. Через територію Первомайського району протікає річка Південний Буг, яка має південний та південно-східний напрямки і робить декілька крутих поворотів, змінюючи загальний напрям з південного на східний, що пов'язано з особливостями структурно-тектонічної будови району.

Рельєф території господарства хвилясто-рівнинний, слабо розчленований балками.

Земельний масив господарства розміщений в зоні центрального степу України. Найбільші висоти корінної рівнини в границях території – 120-130м над рівнем моря. Корінне плато являє собою вузько хвилясту рівнину. Схили слабопокаті з крутизною 1-3⁰, а в середині землекористування – слабопокаті і покаті з крутизною 3- 5⁰.

Усю різноманітність форм рельєфу (увігнутих і випуклих) можна звести до таких основних (типових) форм: улоговина, лощина, балка, долина, котловина, яр, промоїна, гора, горб, хребет, сідловина. Сукупність увігнутих форм рельєфу, по яких проходить скид поверхневого стоку, називається гідрографічною мережею, котра поділяється на давню (улоговина, лощина, балка, долина) і сучасну (яр, промоїна). Для забезпечення загального підходу за методиками устрою території схилів і розробкою протиерозійних заходів схили прийнято класифікувати за типами

і видами. Усі схили за характером поперечного перерізу підрозділяються на три типи: поперечно-прямі, поперечно-випуклі і поперечно-увігнуті. Поверхневий стік на вказаних типах схилів формується і розподіляється не однаково. На поперечно-прямих схилах стік розподіляється доволі рівномірно, на поперечно-випуклих – розосереджується, на поперечно-увігнутих, навпаки – концентрується. Поперечно-випуклі і поперечно-увігнуті схили підрозділяються на два підтипи: з паралельними горизонталями і непаралельними горизонталями.

За характером поздовжнього профілю кожен тип підрозділяється на три види: поздовжньо-прямі, поздовжньо-випуклі і поздовжньо-увігнуті. На топопланах види схилів візуально відрізняються зміною густоти горизонталей по довжині схилів. На схилах різних видів інтенсивність процесів змиву ґрунту на різних їх частинах різна. Так, на поздовжньо-прямих схилах інтенсивність змиву збільшується досить рівномірно від вершини до підосви. На поздовжньо-увігнутих схилах ерозія найбільш сильно проявляється у верхній і середній його частинах, а в нижній – значно зменшується і навіть може мати місце акумуляція поверхневого стоку. На поздовжньо-випуклих схилах інтенсивність ерозії в їх верхніх частинах незначна і різко збільшується в середніх, досягає максимум в нижніх.

Територія землекористування являє собою рівнину, яка поступово знижується з півночі на південь. Північ території землекористування зайнятий відрогами правобережної Придніпровської височини з сильно розчленованою мережею ярів, балок і долин. Широкі міжрічні простори характеризуються тут наявністю обширних округлих знижень («поди»), які навесні заповнюються водою і утворюють тимчасові озера.

На всій території землекористування схили піддані дії площинної ерозії, а в деяких місцях і глибинній ерозії, що привело до утворення ярів, збідненн ґрунтів гумусом і поживними речовинами.

Характеристика сільськогосподарських угідь по стрімкості схилів представлено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Характеристика сільськогосподарських угідь по стрімкості схилів

Назва сільськогосподарських угідь	Загальна площа, га	В тому числі по стрімкості схилів			
		0–1°	1– 3°	3–5°	днища балки
Рілля	1060, 51	780,32	158,43	121,76	2,30
Сад	60,65	60,65	-		
Пасовище	74,37	19,94	-	54,43	12,0
Всього	1195,53	860,91	158,43	176,19	14,30

Відповідно до характеристики сільськогосподарських угідь, представленої в таблиці 2.2, понад 68% від всієї площі ріллі займає рівнинна територія – 0-1°. Площа найбільш стрімких територій – 3-5° займає 3, 96% від загальної території ріллі.

В результаті взаємодії клімату, рельєфу, ґрунтоутворюючих порід і рослинності формується ґрунтовий покрив, який під впливом господарської діяльності людини зазнає деяких змін (табл. 2. 3).

Таблиця 2.3

Експлікація агровиробничих груп ґрунтів

Шифр агровиробничих груп	Назва агро виробничих груп ґрунтів	Площа, га
60л	Чорноземи звичайні середньогумусні легкоглинисті на лесах	749,74
65л	Чорноземи звичайні середньо гумусні слабозмиті легкоглинисті на лесах	261,22
66л	Чорноземи звичайні середньогумусні середньозмиті легкоглинисті на лесах	173,63
166л	Лучно-чорноземні слабозмиті легкоглинисті ґрунти на оглеєному лесі	10,94
	Всього	1195,53

Основною ґрунтоутворюючою породою на території господарства є легкоглинисті леси, потужність яких досягає 25-30м. У нижній частині лесової породи знаходиться солевий горизонт, який складається, в основному, з гіпсу. На території господарства переважають чорноземи звичайні, середньо- і малогумусні. Також є лучно-чорноземні, місцями солонцюваті ґрунти. Тут поширені, в основному, малогумусні, легкоглинисті відмінності з глибиною гумусної товщі 40 см

Розвиток водної ерозії тісно пов'язаний з рельєфом місцевості. Як правило, руйнування ґрунтів починається на схилах крутизною 1-2°. За ступенем змитості ґрунти поділяються на слабо-, середньо-, сильнозмиті та розмиті. Ступінь змитості ґрунтів відображено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Експлікація еродованості ґрунтів

Шифр агропромислових груп	Назва агро виробничих груп ґрунтів	Ступінь еродованості	Площа, га
60л	Чорноземи звичайні середньогумусні легкоглинисті на лесах	не еродовані	749,74
65л	Чорноземи звичайні середньогумусні слабозмиті легкоглинисті на лесах	слабо еродовані	261,22
66л	Чорноземи звичайні середньогумусні середньозмиті легкоглинисті на лесах	середньо еродовані	173,63
166л	Лучно-чорноземні слабозмиті легкоглинисті ґрунти на оглеєному лесі	гідроморфні	10,94
Всього			1195, 53

Ступінь змитості ґрунту визначається порівнянням еталонного (незмитого) ґрунту з профілем змитого. Притому вважається, що у слабкозмитих ґрунтах змито не більше половини гумусового горизонту

H(A), у середньозмитих — змито верхню частину перехідного (ілювіального) горизонту, а в розмитих ґрунтах ерозією зруйновано весь профіль, і на поверхню виходять ґрунтоутворні породи.

Таким чином, за результатами виконаних ґрунтових обстежень можна зробити висновок, що кожна агровиробнича група ґрунтів, із представлених на території дослідження, відноситься до окремого ступеню еродованості. Найбільшу площу займає не еродований ґрунт (60л), а перезволожений гідроморфний намитий ґрунт займає найменшу площу (166л).

Таблиця 2. 5

Склад та співвідношення змитості ґрунтів в межах землекористування

Ступінь еродованості	Загальна площа, га	Співвідношення, %
незмиті	749,74	62,71
слабоеродований	261,22	21,85
середньоеродований	173,63	14,52
гідроморфний	10,94	0,92
Всього	1195,53	100,00

Отже, ґрунтовий покрив в більшій мірі представлений незмитими ґрунтами (62,71%), слабо та середньо еродованими – (36, 37%), що свідчить про його цілковиту придатність для вирощування різноманітних районованих сільськогосподарських культур.

Природно- сільськогосподарське районування розглядається, як важливий інструмент для забезпечення сталого розвитку землекористування шляхом поділу земель за цільовим призначенням з урахуванням природних умов, агробіологічних вимог сільськогосподарських культур, розвитку екологобезпечної господарської діяльності, раціонального ведення сільського господарства (відповідно до Земельного кодексу України, Закону України «Про охорону земель» і «Про землеустрій»).

Удосконалення землекористування можна здійснити за допомогою

зменшення площі орних земель, шляхом вилучення з їх складу малопродуктивних, деградованих і забруднених сільськогосподарських земель; збільшення площ природних кормових угідь, з метою екстенсивного їх використання; встановивши сільськогосподарські зони вирощування основних продовольчих культур України.

Придатність земель для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур можна визначити, обстеживши ґрунтовий покрив і визначивши відповідність якості ґрунтів агробіологічним вимогам сільськогосподарських культур.

ГРУПУВАННЯ ҐРУНТІВ ВИЗНАЧАЄ		
однорідність ґрунтового покриву	однотипність фізико-хімічних, хімічних, фізичних властивостей та екологічних режимів	ступінь прояву негативних процесів та рівень родючості ґрунтів

Рис. 2.2 Характерні властивості групування ґрунтів

Основою ґрунтозахисної системи землеробства є: диференційоване використання орних земель на території з потенційно високою небезпекою прояву ерозійних процесів та з урахуванням ґрунтово-ландшафтних факторів, що дозволяє розподілити орні землі на агротехнологічні групи:

- I – універсального призначення;
- II – ґрунтозахисного призначення;
- III – гідроморфна група;
- IV – група консервації.

Землі універсальної агротехнологічної групи утворюють повнопрофільні та слабодegradовані ґрунти на плато та на схилах до 3 градусів, які можуть використовуватись для розміщення зерно-паро-просапних сівозмін і вирощування культур за інтенсивними технологіями.

Землі ґрунтозахисної агротехнологічної групи утворюють схили 3 - 7 градусів зі слабо та середньо деградованими ґрунтами, які використовуються із застосуванням біологічних принципів землеробства для вирощування культур суцільного посіву і багаторічних трав. В групу включені вузькі ерозійно- небезпечні плато, односкатні схили простої форми 3 - 5°, схили складної форми з кутовими нахилами 3 - 5°, односкатні схили простої форми 5 - 7°.

Землі гідроморфної технологічної групи - групи постійного залуження, утворюють намиті ґрунти річкових заплав, які використовуються для кормовиробництва.

Землі консервації утворюють стрімкі схили та порушені ґрунти.

В таблиці 2.6 представлена характеристика агротехнологічної придатності земель.

Таблиця 2.6

Характеристика агротехнологічних груп ґрунтів

Номер групи	Характеристика	Площа, га	%
Ia	Універсального призначення	757,68	62,71
Iб	Універсального призначення	261,22	21,85
IIa	Ґрунтозахисного призначення	-	-
IIб	Ґрунтозахисного призначення	173,63	14,52
III	Залуження	10,94	0,92
IV	Консервації	-	-
Всього		1195,53	100,00

Території, що розміщені на Ia групі придатні для інтенсивного

землеробства;

на Іб – інтенсивного землеробства, рільництва, овочівництва, плодівництва, кормо виробництва;

ІІб – особливо обмеженого рільництва, обмеженого кормо виробництва і плодівництва, інтенсивного виноградарства;

ІІІ – інтенсивного кормо виробництва.

В таблиці 2.7 представлено розподіл агротехнологічних груп по території сільськогосподарських угідь.

Таблиця 2.7

Характеристика сільськогосподарських угідь за агротехнологічними групами ґрунтів

Назва сільськогосподарських угідь	Загальна площа, га	Агротехнологічні групи			
		Іа	Іб	ІІб	ІІІ
рілля	1060,51	689,09	261,22	118,14	
сад	60,65	60,65			
пасовище	74,37	7,94		55,49	10,94
Всього	1195,53	749,74	261,22	173,63	10,94

Універсальна агротехнологічна група придатна для інтенсивного землеробства, тобто на даній території доцільно вирощувати всі сільськогосподарські культури, які рекомендуються для даної природної зони. Для боротьби з ерозією на слабозмитих ґрунтах навіть при стрімкості схилів 1 - 2°, рекомендовано проводити оранку поперек схилу, що зменшить поверхневий стік. Загальна площа універсальної групи складає 1018,9 га - це 84,56% від загальної площі агротехнологічних груп ґрунтів.

Група ґрунтозахисного призначення займає незначну площу 173,63 га, гідроморфна група становить 10,94 га. Межі агротехнологічних груп ґрунтів одночасно є межами між сівозмінами і на місцевості вони

фіксуються різними елементами облаштування території (дорогами, лісосмугами, валами)

З метою визначення оптимального землекористування необхідно визначити взаємозалежність між стійкістю екосистем і добробутом людей.

Ступінь порушення екологічної рівноваги залежить від структури земельних угідь, і характеризується певними величинами, які зведені в таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

Зведені показники оцінки екологічного стану землекористування

Характеристика екологічної стійкості екосистем залежно від структури угідь	Ступінь порушення екологічної рівноваги за показниками		
	Коефіцієнт екологічної стабільності території	Коефіцієнт антропогенного навантаження на землю	Екологічна оцінка стану агроландшафтів
СТІЙКА	-	-	$\leq 20 : \geq 80$ оптимальний
УМОВНО СТІЙКА	$\geq 0,67$ територія екологічно стабільна	1,0 ... 2,0 низький рівень антропогенного навантаження	20- 37 : 63-80 задовільний
СЕРЕДНЬО СТІЙКА	0,34 ... 0,66 середня екологічна стабільність	2,1 ... 3,0 середній рівень антропогенного навантаження	37-54 : 46-63 критичний
СЛАБО СТІЙКА	0,34 ... 0,5 слабка екологічна стабільність	3,1 ... 4,0 підвищений рівень антропогенного навантаження	54-70 : 30-46 кризовий
НЕ СТІЙКА	$\leq 0,33$ територія екологічно не стабільна	4,1 ... 5,0 високий рівень антропогенного навантаження	$> 70 : < 30$ катастрофічний

На основі аналізу представлений зведених даних щодо оцінювання екологічного стану землекористування, можна зробити висновок, що чим більшу площу займають природні угіддя, тим стійкішою є екосистема в межах об'єкту.

Отже, з метою подальшої характеристики екологічного стану території, по об'єкту дослідження необхідно розрахувати наступні величини (табл. 2. 9) :

Коефіцієнт екологічної стабільності території (Кек.ст)

$$K_{\text{ек.ст.}} = \frac{\sum K_i \times P_i}{\sum P_i} \quad (2.1),$$

де $K_{\text{ек. ст.}}$ - коефіцієнт екологічної стабільності землекористування, K_i - коефіцієнт екологічної стабільності угідь, P_i - площа i -го виду угідь.

Коефіцієнт антропогенного навантаження на землю (Кант.нав)

$$K_{\text{ант.нав.}} = \frac{\sum B_i \times P_i}{\sum P_i} \quad (2. 2),$$

де $K_{\text{ант.нав.}}$ - коефіцієнт антропогенного навантаження, B_i - бал угідь; P_i - площа i -го виду угідь.

Екологічна оцінка стану агроландшафтів

$$EO = P / ЕСУ \quad (2.3),$$

де EO – оцінка співвідношення ріллі до еколого стабілізуючих угідь;

P – площа ріллі, га;

$ЕСУ$ – (площа лісів, луків, пасовищ, боліт, водних об'єктів).

Таблиця 2.9

Розрахунок даних коефіцієнту екологічної стабільності та антропогенного навантаження до проекту

Вид угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності	Площа угідь, га	$K_i \times P_i$	Бал угіддя антропогенного навантаження	$B_i \times P_i$
Рілля	0, 14	1060,51	148,47	4	4242, 04
Лісосмуги	0,38	22,84	8, 70	2	45,68
Сад	0,43	60,65	26,08	4	242,60
Пасовища	0,68	74,37	50,57	3	223,11
Болото	0,79	8, 56	6,76	2	17,12
Всього	0,20	1204,09	240,58	3, 96	4770,55

Екологічна оцінка стану агроландшафтів $EO\ 105,77/1060,51 = 90 : 10$.

Розораність території становить 83,4%, яка вища ніж середня по всій території України, та в декілька разів вища, ніж в європейських країнах.

Рекреаційна ємність становить 8,3%, а обліснення сільськогосподарських угідь – 1,9%.

Таким чином, порівнюючи отримані результати екологічного оцінювання зі зведеними показниками (табл.2.8), можна зробити висновок, що територія екологічно не стабільна, не стійка, з підвищеним рівнем антропогенного навантаження, катастрофічним екологічним станом агроландшафтів, адже співвідношення ріллі до екологостабілізуючих угідь становить 90 до 10. Тому в межах досліджуваного землекористування, з метою створення екологічно стабільного землекористування, спрямованого на раціональне використання та охорону земель, необхідно здійснити певну низку природоохоронних заходів, які покращать екологічний стан території і, відповідно підвищать економічні показники.

Розділ 3

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ З УРАХУВАННЯМ ЕКОЛОГО- ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ

3.1. Підвищення ефективності використання земельних ресурсів з урахуванням еколого–економічних чинників

Землекористування, являючись системним явищем, має бути спрямоване на забезпечення національної безпеки та створення умов для підтримання екологічної рівноваги і задоволення матеріальних потреб.

Досягнення передбаченої мети може бути за рахунок відтворення родючості ґрунтів, яке має бути закладено в основних стратегічних напрямках господарювання. Всі теоретичні і методичні забезпечення заходів з раціонального використання земель повинні бути ефективно впроваджені у виробництво.

Розрахункова площа землекористування встановлюється на основі наукових методів:

- аналогів;
- статистичних угруповань і середніх величин;
- балансових розрахунків;
- розрахунково-конструктивних;
- економіко-математичного моделювання;
- економіко-статистичного моделювання.

На практиці найчастіше використовуються балансовий і розрахунково-конструктивний методи.

Взаємозв'язок між розмірами виробництва і територією в аграрному господарстві проявляється в певних аспектах, представленими на рисунку 3.1.

Рис. 3.1 Аспекти взаємозв'язків між розмірами виробництва, складом угідь і територією землекористування

На ефективність сільськогосподарського виробництва та на використання земельних угідь в цьому виробництві впливає безліч характеристик, зміни яких також впливають на загальний обсяг виробництва, розмір капіталовкладень, транспорт і щорічні виробничі витрати, продуктивність угідь і їх охорону, соціальні умови, собівартість продукції тощо. Дані взаємозалежні характеристики, які відображені на рисунку 3.2., створюють раціональне землекористування, пристосоване для

ефективного ведення господарства та використання і охорони земельних ресурсів.

ВИМОГИ РАЦІОНАЛЬНО УТВОРЕНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	-	розміщення кожного землекористування з урахуванням інтересів всіх землекористувачів
	-	включення до складу землекористувань площ і співвідношення угідь, відповідно до спеціалізації господарств
	-	забезпечення компактності землекористування, зручності конфігурації і меж для організації території
	-	правильне розташування господарських центрів і їх зв'язок з угіддями, економічними й адміністративними центрами
	-	забезпечення розмірів землекористувань відповідно до зональних умов, виробничому напрямку господарства і перспективним обсягам виробництва
	-	суворе дотримання екологічних вимог

Рис. 3.2 Вимоги до раціонально утвореного землекористування

Отже, раціональне землекористування – це правильна організація території та створення культурного агроландшафту.

Через екстенсивне ведення землеробства, яке в першу чергу призвело до великої розораності земель, погіршилась просторова структура агроландшафтів, що в свою чергу, здійснює шкідливий вплив на економіку та екологію землекористувань.

Досить важливий вплив на сталість і стійкість сільськогосподарського сектору, а також на навколишнє середовище,

здійснюють екологічні та економічні аспекти, які в той же час знаходяться в тісному зв'язку між собою. На рисунку 3.3 представлені основні аспекти зв'язку між екологічним та економічним станом землекористування.

РОДЮЧІСТЬ ҐРУНТУ

Економічна ефективність наряду залежить від родючості ґрунтів, а забруднення, ерозія або нехватка зволоження погіршують родючість ґрунтів

БІОРИЗНОМАННІТТЯ ТА ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ

Для підтримки життєдіяльності сільськогосподарських систем та стабільності екологічних процесів потрібно зберігати природні екосистеми

ЗМІНА КЛІМАТУ

Застосування екологічно чистих технологій і практик допоможуть зменшити вплив сільського господарства на зміну клімату

ЗАБРУДНЕННЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Утримання екологічно чистого середовища забезпечує здорове виробництво харчових продуктів і знижує витрати на лікування

ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ

Часте і неефективне використання води і енергії призводить до погіршення економічної стійкості і збільшує негативний вплив на довкілля

*Рис. 3.3 Зв'язок між економічним та екологічним станом
землекористування*

Отже, враховуючи, що сільське господарство можна вважати ключовим сектором економіки, для досягнення стійкого розвитку збалансований підхід до економічних і екологічних аспектів є критичним [15]. Завдяки ефективному управлінню та запровадженню інноваційних процесів, сталих практик можна досягти забезпечення стійкого сільського господарства, взаємозв'язку між економічними і екологічними цілями та зберегти природні ресурси.

Екологічні і економічні аспекти знаходяться у тісному взаємозв'язку, який проявляється через взаємозалежність, що призводить до проблем, які вимагають додаткових витрат і знижують прибуток. Тобто, ігнорування екологічних підходів в землеробстві викликає забруднення сільськогосподарських земель, продуктивність яких знижується до 10 відсотків. Зниження продуктивності, в свою чергу, призводить до недостатнього врожаю, в межах 20% і зниження якості продукції до 30%.

Отже, еколого-економічний аспект використання земель сільськогосподарського призначення характеризується певними показниками, які представлені на рисунку 3.4.

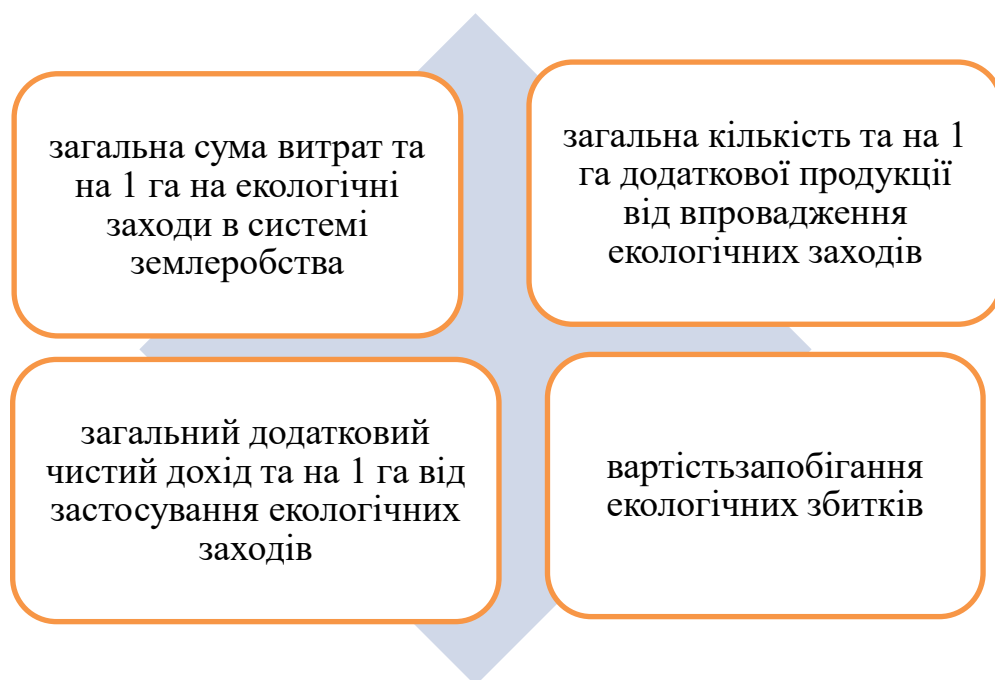

Рис. 3.4 Показники, що відображають еколого-економічний аспект використання сільськогосподарських земель

Більшість природних ресурсів являються активними складовими навколишнього середовища і беруть участь у хімічних і фізичних процесах, тому такий безконтрольний економічний розвиток іноді призводить до надмірного використання природних ресурсів і до виключення їх з усіх природних циклів, які необхідні для життя, і цим можуть спричинити загальну екологічну катастрофу. Обмеження можливості використання природних ресурсів стосується не лише тих рідкісних ресурсів, які завжди були обмеженими, але й тих ресурсів, які вважалися нескінченними: землі придатні для проживання, ліс, вода, кисень, біологічні ресурси тощо [18]. Тому, потрібно постійно здійснювати екологічну оцінку земель сільськогосподарського призначення, не залежно від форми їх власності, по об'єктивній безпристрасній ефективній методиці та в повній мірі. Важливим шляхом для підвищення ефективності сільськогосподарського землекористування та екологічної оцінки земель є удосконалення управління резервним земельним фондом.

3.2 Формування просторової культури землекористування

Просторовою структурою, в якій всі елементи займають відповідне місце і знаходяться в певному співвідношенні є земна поверхня. Роль землі постійно зростає, адже постійно посилюється залежність остаточного результату виробничого процесу від кількісних та якісних показників земельної площі.

Сільськогосподарське виробництво потребує найбільше простору, адже саме в цій галузі на ефективність впливає розміщення елементів просторової структури один відносно одного.

Досліджуючи питання формування просторової культури землекористування було визначено основні групи елементів впорядкування

сільськогосподарських територій за просторовими ознаками (рис. 3. 3).

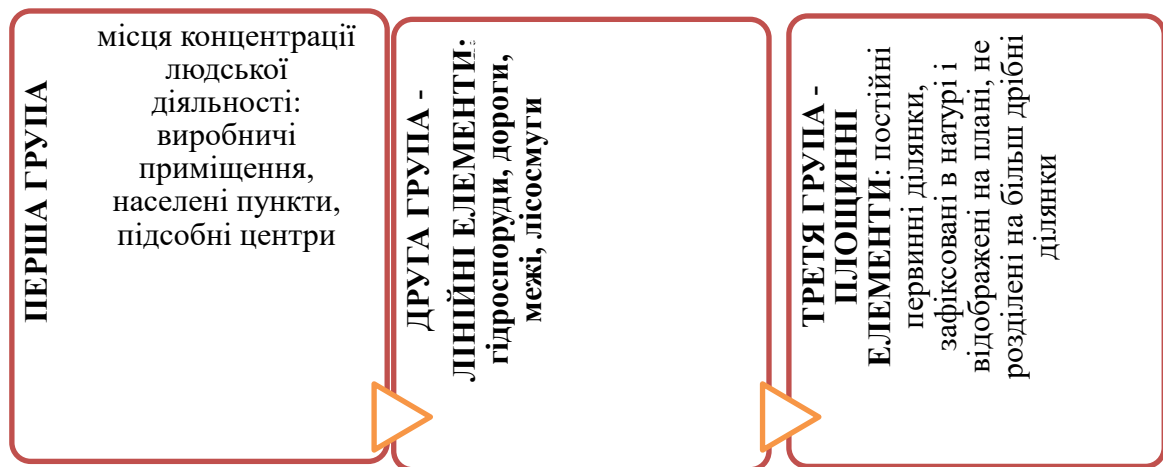

Рис. 3.3 Елементи впорядкування сільськогосподарських територій просторових ознак

При впорядкуванні елементів просторової структури не приділяється увага розміщенню їх відносно природно-кліматичних умов, тому, як наслідок, поширюються ерозійні процеси внаслідок акумулятивного ефекту.

В сільському господарстві просторова структура створює умови для сільськогосподарського виробництва, в якому участь беруть всі елементи просторової структури території сільськогосподарського і несільськогосподарського призначення. При оптимальному, задовільному розміщенні всіх її елементів, може бути забезпечений високий рівень виробництва.

Просторова структура сільськогосподарської території повинна формуватись у результаті цілеспрямованих дій щодо її оптимізації, яка полягає в раціональному співвідношенні площ різних типів господарського використання землі, в раціональному взаємному розміщенні цих площ, в їх просторовому малюнку, який відповідає потребам сільськогосподарського виробництва.

Організація сільськогосподарського підприємства, в якому всі елементи території є його складовими частинами і конкретизується їх призначення, являється основною формою впорядкування сільськогосподарських територій.

Землеволодіння (землекористування) є об'єктом земельного права на земельну ділянку і визначає межі землеволодіння (землекористування), а вони, в свою чергу, визначають ту організаційну структуру, в якій здійснюються виробничі процеси. Тому землеволодіння (землекористування) можна вважати сукупністю елементів просторової організації території, при оптимальних розмірах яких забезпечується ефективне використання земель.

Дослідженнями науковців доведено, що найбільш ефективними землекористуваннями сільськогосподарського виробництва для зернової спеціалізації – 300- 400 га; плодово-ягідної – 30-60 га; виноградарської – 20-50 га, однак для кожної природно-кліматичної зони площі можуть відрізнятися. Таким чином, розмір землекористувань залежить від природно-кліматичних умов і спеціалізації господарства і, відповідно, просторова структура формується відповідно до географічного положення та виробничої спеціалізації.

На сучасному етапі реформування аграрного сектора важливою умовою є встановлення оптимального співвідношення між природними та культурними угіддями, з урахуванням розміщення їх відносно ґрунтово-гідрологічних умов, тобто здійснення оптимізації просторової структури території.

Дослідження питання оптимізації просторової структури території показали, що в попередні роки оптимізація мала економічне обґрунтування, а формуванню ландшафтів, як стабільного просторового базису майже не приділяли увагу, тому в господарствах сформувалась незбалансована структура сільськогосподарських угідь, прискорила ерозійна небезпека та процеси деградації ґрунтів, завдяки яким знизилась ефективність землекористування та загострилась екологічна ситуація.

Нові етапи земельної реформи потребують організуючої основи у вигляді екологічних, ландшафтних засад формування просторової структури стійкого агроландшафту. При формуванні просторової структури агроландшафту пріоритет необхідно надавати природоохоронним компонентам над господарськими та адміністративними межами.

Отже, дослідивши питання формування просторової культури землекористування, нами було визначено, що даний процес є досить динамічним, залежним від багатьох чинників сільськогосподарського виробництва. При формуванні просторової культури землекористування основні пріоритети їх формування мусять враховувати природно-економічні основи організації території.

Визначення терміну «просторовий розвиток» означає землеустрій, процес, в результаті якого географічно виражаються соціальні, екологічні, економічні і культурні впливи політики. У процесі сільськогосподарського виробництва активно діють майже всі складові просторової структури земель і сільськогосподарського, і не сільськогосподарського призначення. Складові земель сільськогосподарського призначення прямо впливають на виробничі процеси, а складові земель несільськогосподарського призначення впливають опосередковано.

Просторова структура формує умови розвитку та діяльності сільськогосподарських підприємств, а оптимальне розташування усіх її складових у рамках підприємства може сформувати максимальну ефективність виробничих процесів у ньому.

З метою підвищення величини рентабельності в господарстві потрібно більш раціонально використовувати виробничі ресурси та впроваджувати передові виробничі технології, а з метою збереження фізичних властивостей ґрунту потрібно знижувати повторюваність обробітку, використовувати новітні прогресивні й ефективні його види та легку техніку.

Також, на нашу думку, в господарству необхідно розширювати

тваринницьку галузь, адже для ефективного подальшого розвитку м'ясо-молочного виробництва є всі необхідні можливості.

Земельні угіддя які перебувають у безпосередній близькості до ферми пропонується використовувати під кормові культури з метою більш повної забезпеченості тваринництва економічно вигідними кормами власного виробництва. Результатом чого є збільшення питомої ваги культур, що є кращими попередниками під озимі культури та не вимагають високих норм органіки для забезпеченості бездефіцитності балансу гумусу. Усе це загалом дозволяє значно скоротити внутрішньогосподарські транспортні витрати на переміщеннях гною та силосної маси й одночасного забезпечення відтворюваності родючості земельних площ.

Окрім вище перелічених методів підвищення ефективності використання земельних ресурсів пропонується в комплексі застосування бактеріальних препаратів, які використовуються з метою посилення процесів азотфіксації та фосформобілізації, покращення фітосанітарного стану посівів.

3.3. Оптимізація використання земельних ресурсів

Земля є базисом сталого розвитку, умовою соціального прогресу та добробуту людства. Організація використання, збереження і відтворення земельних ресурсів, відповідно до принципів сталого розвитку, є актуальною проблемою сьогодення. У взаємовідносинах між людиною і земельними ресурсами постають проблеми економічного, екологічного, соціального, правового, морального і технологічного характеру, які можна розв'язати за допомогою наукової і практичної роботи по переходу до багатуукладного використання землі з різними формами власності. Найгострішим питанням є питання збереження, раціонального використання і розширеного відтворення земельних ресурсів, як базису сталого розвитку [20].

Відтворення продуктивного потенціалу сільськогосподарських

земель не забезпечується належним чином, тому незважаючи на високий потенціал сільськогосподарського виробництва, його продуктивність є досить низькою.

Активний розвиток негативних процесів відбувається через порушення науково обґрунтованого співвідношення між орними землями і природними біоценозами, порушення системи ведення сівозмін, занепад тваринницької галузі, тому виникає потреба в розробці нових методичних підходів до аграрного природокористування, які будуть враховувати три основні напрямки сталого землекористування: екологічну безпеку, економічну ефективність і соціальну справедливість [35].

Стале землекористування – це така система земельних і суспільно-виробничих відносин, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічно доцільними і екологічно безпечними видами використання земель та забезпечується економічне зростання матеріальних і духовних потреб населення. Основними показниками оцінки сталого землекористування, як одного із інструментів оцінки ефективності екологічної політики і процесу прийняття рішень є: рівень екологічної стабільності та антропогенного навантаження на землекористування, оптимізація структури земельних угідь з точки зору зменшення розораності та використання в інтенсивному обробітку малопродуктивних і деградованих земель, збільшення валової доданої вартості на одиницю земельної площі, приріст вартості землі.

Сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби [43].

Сталий розвиток - це модель використання ресурсів, спрямована на задоволення потреб людини та збереження довкілля, при умові, що ці потреби можуть бути задоволені не лише для сьогодення, але і для майбутніх поколінь. Іншими словами, сталий розвиток суспільства можна характеризувати як такий, за якого людина не робить значної шкоди

природним системам, і вони встигають себе відновити. Тобто – це розвиток, який можна розглядати не лише як підтримуваний, а й як такий, що підтримує [27].

Практична реалізація концепції сталого використання земель сільськогосподарського призначення потребує визначення еколого-економічних пріоритетів і використання ефективних засобів досягнення екологічних цілей, а також радикального підвищення екологічної відповідальності всіх суб'єктів господарської діяльності.

Оскільки сільське господарство є однією з найважливіших складових економічної системи, сталість його розвитку багато в чому визначає характер функціонування економіки держави в цілому. Отже, актуальність і доцільність дослідження проблем сталого розвитку аграрного сектора обумовлені значимістю зрівноваженого функціонування економічної, екологічної та соціальної системи [24]. Тому, необхідно виробляти стратегію дій на майбутнє, послідовно впроваджувати земельну реформу, визначивши конкретні державні та соціальні пріоритети.

Головною формою впорядкованості сільськогосподарських територій є проведення організації сільськогосподарського підприємства, під час якої кожна складова частина території є його елементом. Сільськогосподарські підприємства конкретизують призначення даних складових частин. Так, у господарствах із рослинницьким нахилом землі використовуються під вирощування енергоємних технічних культур, а отже, угіддя будуть розташовуватись поближче до виробничих центрів раціональних форм і розмірів із зручним транспортним сполученням. Землеволодіння (землекористування) є об'єктом земельного права стосовно тої або іншої земельної ділянки і встановлює границі володіння чи користування. Границі землеволодіння (землекористування) встановлюють відповідну організаційну структуру, у якій проходять процеси виробництва. Отже, як бачимо, це сукупність складових просторової організації земельних ресурсів, оптимальні розміри та розміщення яких формує максимальну ефективність

їх використання.

Просторова структура землеволодінь і землекористувань є постійно мінливою в залежності від впливу тих або інших змін, які проходять в аграрному секторі. На сьогоднішній день важливим є визначення площ та розташування земель несільськогосподарського призначення, тобто стабілізуючих земель на яких будуть розташовані: водоймища, ліси, природоохоронні угіддя і т.д., іншими словами земель, що повинні відтворювати та зберігати природний стан угідь і позитивно впливати на навколишнє середовище

На сьогоднішній день важливим є проведення реформування аграрної сфери та встановлення оптимального співвідношення природних та культурних угідь, а також їх розташування відповідно до ґрунтово-гідрологічних характеристик території. Іншим словами потрібно привести до оптимального виду просторову структуру сільськогосподарських територій.

Найбільш ефективними є господарства з площею оброблюваних земель в межах 1 000 га. Господарства, які володіють великими площами земельних угідь забезпечують оптимальні об'єми виробництва сільськогосподарського продукту та високоефективну свою діяльність методом раціонального використання основних фондів, враховуючи і технічні засоби, трудові ресурси, нарощування продуктивності праці, зменшення собівартості продукту та підвищення доходності від ведення господарської діяльності.

Для підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств надзвичайно важливим є створення оптимальних розмірів тваринницьких комплексів.

На величину ефективності діяльності тваринницьких комплексів має вплив рівень концентрації поголів'я, з нарощуванням якого знижуються витрати людської праці, а також прямі і накладні витрати. В таблиці 3.1 представлені групування господарств, які спеціалізуються на вирощуванні яловичини і молока, які дозволяють визначити мінімальні і раціональні

значення кількості поголів'я. Концентрація сільськогосподарського виробництва дозволяє зосередити засоби, збільшити об'єми виробництва і робочої сили, що забезпечує зростання об'ємів виробництва певних видів продукції.

Таблиця 3.1

Середня кількість поголів'я тварин, при якому виробництво
прибуткове або мінімально збиткове

Тварини	Степ	Лісостеп	Полісся
МІНІМАЛЬНІ РОЗМІРИ			
Корови, гол	250 - 300	150 - 200	100 - 150
ВРХ (відгодівля), тис.гол.	1,0 – 2,0	0,5 - 1, 5	0,4 – 1,0
РАЦІОНАЛЬНІ РОЗМІРИ			
Корови, гол	500 - 1200	500 - 1000	400 - 800
ВРХ (відгодівля), тис.гол.	2,0 – 5,0	1,5 – 2,0	1, 0 – 2,0

Враховуючи агрокліматичну зону, спеціалізацію господарства та виробничі потужності, рекомендується збільшувати кількість поголів'я до раціональних розмірів, які представлено в таблиці 3.1.

В тих тваринницьких комплексах, які мають раціональні розміри головним фактором нарощування продуктивності праці, а також зменшення собівартості кінцевого продукту є проведення комплексної механізації технологічних процесів.

При вирощуванні ВРХ зростання розмірів тваринницьких комплексів зменшується собівартість виробництва кінцевого продукту, а продуктивність галузі зростає, але збільшення розмірів потрібно здійснювати досить обережно, повністю навантажувати приміщення і потужно застосовувати технічні засоби щоб не зростали транспортні витрати на одиницю продукту.

Аналізуючи статистичні дані по тваринницькій галузі в таблицю 3.2 зводимо дані розрахунку ефективності виробництва тваринництва відповідно до кількості поголів'я.

Таблиця 3.2

Ефективність тваринницької галузі відповідно до концентрації поголів'я

Поголів'я, гол	Собівартість 1 ц продукції, грн	Ціна реалізації, грн./ц	Прибуток від реалізації 1 ц, грн	Витрати праці на 1 ц, люд/год
Виробництво молока				
100	1980,0	2900,0	920,0	8,2
300	1750,0	2900,0	1150,0	4, 5
400	1500,0	2900,0	1400, 0	4,2
500	1420,0	2900, 0	1480,0	3,3
800	1130, 0	2900,0	1770,0	2,4
1000	1020,0	2900,0	1880,0	2,2
Виробництво яловичини				
500	14300,0	17000,0	2700,0	26,5
1000	13100,0	17000,0	3900,0	21, 4
1500	12600,0	17000,0	4400, 0	18,5
2000	12000,0	17000, 0	5000,0	17,0
2500	11200, 0	17000,0	5800,0	15,7
3000	11000,0	17000,0	6000,0	14,8

Отже, за результатами визначеної ефективності тваринницької галузі, відповідно до кількості поголів'я, можна зробити висновок, що надто низька кількість поголів'я не приносить достатнього економічного результату, так як потребує найбільших витрат праці, а прибуток від виробленої продукції мінімальний. По мірі збільшення кількості голів ВРХ на молоко та м'ясо знижується собівартість продукції та витрати людської праці. Однак, не можна необмірковано збільшувати концентрацію поголів'я ВРХ, адже при

надзвичайно великих розмірах тваринницьких комплексів набагато збільшуються транспортні витрати на одиницю кінцевого продукту, а також досить сильно погіршуються санітарні умови. Тому, можемо рекомендувати збільшити поголів'я ВРХ в господарстві до розумних, раціональних розмірів: корови на молоко – 400 голів, тварини на відгодівлю – до 2000 голів.

Збільшення поголів'я худоби потребуватиме збільшення площі кормових угідь, для забезпечення цього поголів'я кормами власного виробництва. На ерозійно небезпечних ділянках ріллі доцільно розмістити пасовища, таким чином зменшивши розораність території, збільшивши площу екологостабілізуючих угідь.

Незадовільний стан обліснення сільськогосподарських угідь потребує розміщення додаткових лісозахисних насаджень, тому вздовж полів, які потерпають від шкідливих вітрів-суховіїв, необхідно запроектувати додаткові вітроломні лісонасадження, а також санітарні лісосмуги навколо об'єктів житлової забудови.

За дослідженнями вітчизняних науковців збалансована структура сільськогосподарських угідь передбачає співвідношення розорюваних земель до природних кормових угідь в діапазоні 70-60 % : 30-40 % (табл. 3. 2). Однак існуючий стан використання земельних угідь ТОВ «Аграрії Миколаївщини» становить співвідношення 90 : 10 %, тому за результатами проведеної трансформації земель в господарстві було визначено екологічну оцінку стану агроландшафтів, яка становить покращені результати всіх екологічних показників.

Розораність по проекту значно знижується і становить 76 % ;

Обліснення сільськогосподарських угідь - 3,3% ;

рекреаційна ємність – 20,3%;

коефіцієнт екологічної стабільності – 0, 26;

коефіцієнт антропогенного навантаження – 3,8.

Таблиця 3.3

Розрахунок даних коефіцієнту екологічної стабільності та антропогенного навантаження по проекту

Вид угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності	Площа угідь, га	Кі* Рі	Бал угіддя антропогенного навантаження	Бі*Рі
Рілля	0,14	910,36	127,45	4	3641,44
Лісосмуги	0,38	32, 91	12,51	2	65,82
Сад	0,43	57,96	24,92	4	231,84
Пасовища	0,68	217,14	147,67	3	651,42
Болото	0, 79	8,56	6,76	2	17, 12
Всього	0,26	1226,93	319, 32	3,80	4770,55

Таблиця 3. 4

Збалансований склад земельних угідь

№ з/п	Угіддя	Площа		Екологічно збалансована структура, %
		га	%	
1	Оброблювані землі	968,32	82,0	70 - 60
2	Луки і пасовища	217,14	18,0	30 - 40
Всього сільськогосподарських угідь		1185,46	100	100

Таким чином, за екологічними розрахунками виконаними по проектній площі можна зробити висновок, що всі показники значно покращились, склад земельних угідь наближається до збалансованого, розораність значно зменшилась, коефіцієнти ще не набули досконалих результатів, але теж значно покращились.

Еколого-ландшафтне зонування передбачає встановлення оптимального співвідношення ріллі, пасовищ, лісонасаджень, заповідників і інших середовищ стабільних складових, які сприяють саморегуляції ландшафтів.

Сутність еколого-ландшафтного зонування полягає в тому, що для кожної земельної ділянки сільськогосподарського підприємства встановлюються оптимальні границі інтенсивності, тобто використання земель здійснюється ніби в природному ландшафті.

Основні питання внутрігосподарської організації території сільськогосподарських підприємств на еколого-ландшафтній основі наступні:

- встановлення оптимальної структури співвідношення польової, садової і сінокосо-пасовищної сівозміни;
- визначення раціональної конфігурації всіх елементів агро ландшафту і їх площ;
- приведення екологічного обґрунтування розміщення елементів агро ландшафту в просторі і в часі.

Еколого-ландшафтні властивості території мають особливе значення при вирішенні питань розселення, розміщення виробничих підрозділів, господарських центрів в великих сільськогосподарських підприємствах.

Важливим питання є врахування сучасної і перспективної продуктивності земель, але й санітарно-гігієнічний стан території, її ландшафтної привабливості.

Еколого-ландшафтне обґрунтування організації угідь і впорядкування території сівозмін здійснюється за принципом: «від розміщення агроекологічно однорідних робочих ділянок до формування полів, рівноякісних за родючістю». Кількість і площі робочих ділянок залежать від рівня інтенсифікації рослинницької галузі, адаптивного потенціалу оброблюваних культур, технологій виконання польових робіт. В залежності від особливостей території і розміщених посівів, межі робочих ділянок

можуть бути як постійними, так і тимчасовими.

На агроландшафти, які формуються для цілей і під впливом сільськогосподарського виробництва, найбільший перетворювальний вплив має внутрігосподарський землеустрій, так як розміщення виробничих підрозділів, організація угідь і сівозмін, впорядкування території сівозмін, багаторічних плодово-ягідних насаджень і кормових угідь викликають глибокі агроландшафтні перетворення. Відповідно всі ці складові частини внутрігосподарського землеустрою потребують детального еколого-ландшафтного обґрунтування.

Переваги еколого-ландшафтного землевпорядкування, в порівнянні зі звичайними методами впорядкування території, полягають в кращій відповідності вимогам розвитку економіки і природокористування: єдності, цілісності, комплексності задач і заходів по використанню і охороні земель, багато варіантності моделей, конструкцій і проектних рішень, забезпечення узгодженості інтересів через балансові відношення природних і економічних ресурсів.

Еколого-ландшафтне районування використовується для виконання комплексу спостережень за станом земельного фонду з метою своєчасного виявлення змін, що відбуваються під впливом життєдіяльності людини, для попередження і усунення наслідків негативних процесів, контролю за станом і охороною земель в інтересах їх раціонального використання.

Стабілізувальна функція ландшафту підсилюється системою землеробства, і безпосередньо, сівозмінами. Сівозміна, як середовище стабілізувальна, повинна стати основною ланкою еколого-ландшафтної організації території, основою формування ґрунтозахисної системи землеробства [30].

Основне завдання організації сівозмін - створення максимуму зручності для раціонального співвідношення і розвитку галузей рослинництва і тваринництва, підвищення продуктивності праці, збереження та підвищення продуктивності землі.

Господарське призначення і використання кожної земельної ділянки визначає правильна організація системи сівозмін у сільськогосподарських підприємствах. Організація системи сівозмін відображає спеціалізацію підприємства, рівень інтенсивності, технічні процеси в окремих галузях, а також весь комплекс виробничих зв'язків, які існують і розвиваються на території сільської ради і тому тісно пов'язана з організацією всього виробництва господарства.

Вимоги, які необхідно виконувати під час проектування сівозмін представлені на рисунку 3.4.

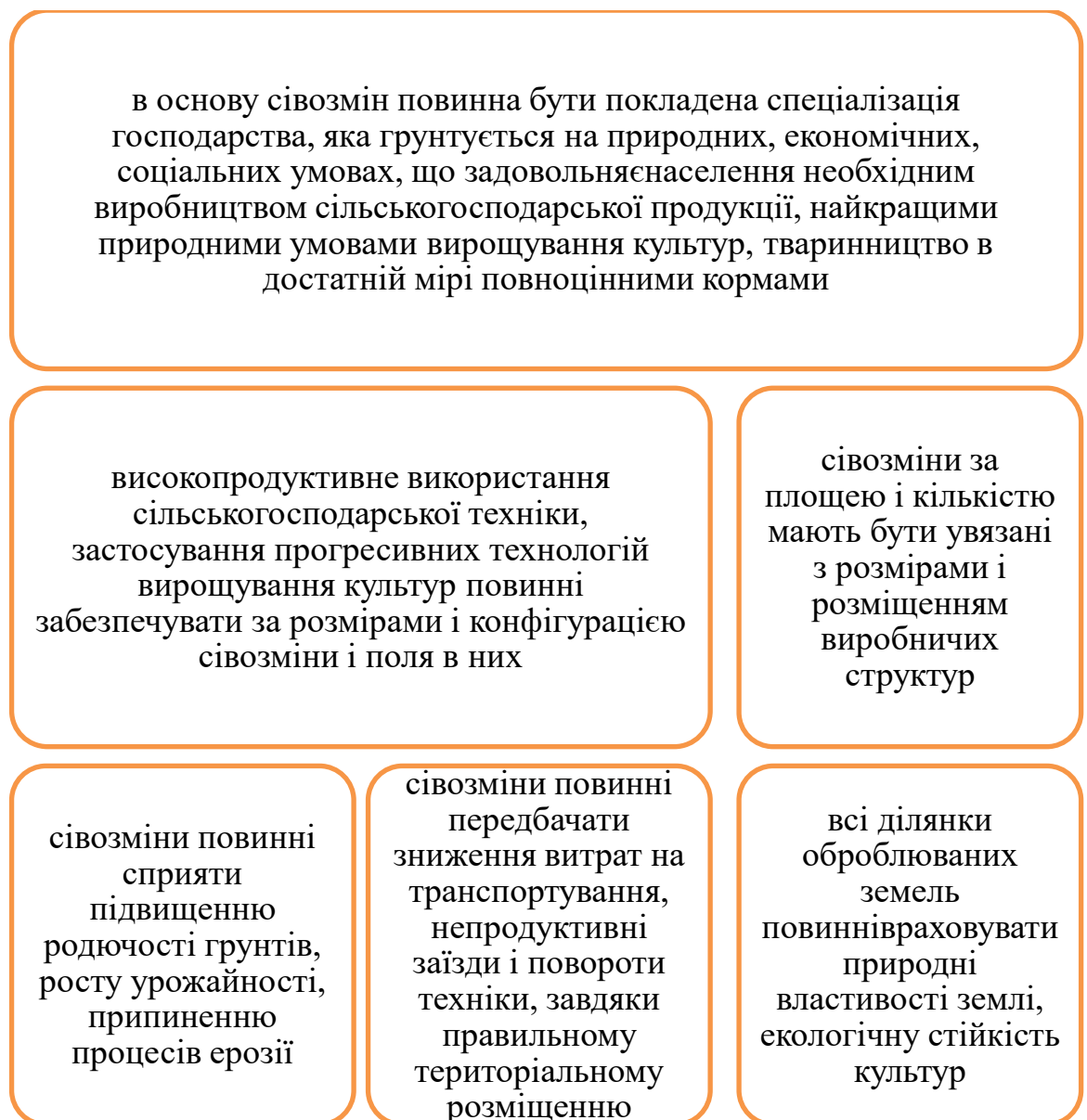

Рис. 3.4 Вимоги до проектування сівозмін

З метою повного забезпечення повноцінними свіжими кормами

власного виробництва тваринницьку галузь, нами пропонується вирахувати достатню площу орних земель, адже формування просторової структури сільськогосподарських підприємств, відповідно до розміру посівних площ та кількості поголів'я підвищить ефективність виробництва сільськогосподарської продукції та покращить конкурентоздатність підприємства.

В таблиці 3.3 представлені розрахунки по необхідній площі орних земель для забезпечення кормової бази тваринницьких комплексів.

Таблиця 3.5

Розрахункові показники площ орних земель для забезпечення кормової бази тваринництва

По виробництву молока		По виробництву яловичини	
Кількість корів, гол	Потреба ріллі, га	Кількість відгодованих за рік тварин, тис. гол.	Потреба ріллі, га
400	440,0	1,0	440,0
800	880,0	2,0	890,0
1000	1100,0	3,0	1330,0
1200	1320,0	6,0	2670,0

Таким чином, аналізуючи необхідну кількість площі ріллі для забезпечення перспективного поголів'я ВРХ можна відмітити, що площа ріллі цілком забезпечить потребу тваринницької галузі в продуктах споживання.

Також створенню еколого-стійких ландшафтів сприяє організація угідь і сівозмін. За проектом передбачається організувати організацію кормової та польової сівозміни.

З метою підвищення ефективності господарської діяльності ТОВ

«Аграрії Миколаївщини» пропонується визначення структури посівних площ сільськогосподарських культур, для чого початково в таблиці 3.6 представлено характеристику полів сівозмін, а в таблиці 3.7 - схему чергування культур по сівозмінах в межах землекористування.

Таблиця 3.6

Характеристика запроектованих сівозмін

Тип сівозмін	Площа		Кількість полів, шт.	Середній розмір поля, га
	га	%		
Кормова	333,93	36,70	10	33, 39
Польова	576,43	63,30	7	82,35
Всього	910,36	100,0		

Таблиця 3.7

Характеристика полів польової сівозміни

№ поля	№ Ділянки	Площа ділянок, га	Площа поля, га	Кількість полів в сівозміні	Середній розмір поля, га
Польова					
I	1	42,14	83,88	7	82,35
	2	41, 74			
II	1	41,57	85,05		
	2	43,48			
III		70,9	70, 9		
IV	1	22,44	73,86		
	2	51,42			
V	1	31,16	81,92		
	2	50,76			
VI	1	35,51	90,86		
	2	55,35			
VII	1	25,56	89,96		
	2	40,98			
	3	15,48			
	4	7, 94			

Таблиця 3.8

Характеристика полів кормової сівозміни

№ поля	Площа, га	Кількість полів в сівозміні	Середній розмір поля, га
Кормова			
I	34,16	10	33,39
II	34, 16		
III	34,18		
IV	30,31		
V	31,45		
VI	31,45		
VII	31,45		
VIII	33,07		
IX	33, 07		
X	40,63		

Таблиця 3.9

Схема чергування культур в межах землекористування

Роки ротації	Чергування культур в сівозмінах
Польова 7-ми пільна сівозміна	
I	Чорний пар
II	Озима пшениця
III	Кукурудза на зерно
IV	Гречка
V	Соя
VI	Ярий ячмінь
VII	Соняшник
Кормова 10-ти пільна сівозміна	
I	Однорічні трави на сіно
II	Кукурудза на зерно
III	Ярий ячмінь
IV	Кукурудза на силос
V	Просо
VI	Ріпак
VII	Озиме жито
VIII	Кормові коренеплоди
IX	Горох
X	Озимий ячмінь

У випадку, якщо необхідно збільшити або зменшити питому вагу певної сільськогосподарської культури за рахунок інших культур не погіршуючи фіто санітарний стан ґрунтів і не порушуючи сівозмінний фактор, здійснюється корегування структури посівних площ, замінивши одну культуру іншою з подібними характерними показниками.

В таблиці 3.10 представлено структуру посівних площ сільськогосподарських культур, які рекомендується вирощувати в сівозмінах.

Таблиця 3.10

Структура посівних площ

Види культур	Площа		в т.ч. по сівозмінах	
	га	%	польова	кормова
Чорний пар	83, 88	9,2	83,88	
Озима пшениця	85,05	9,3	85,05	
Кукурудза на зерно	105,06	11,5	70, 9	34,16
Гречка	73,86	8, 1	73,86	
Соя	81,92	9, 0	81,92	
Ярий ячмінь	125,04	13,7	90,86	34,18
Соняшник	89,96	9,9	89,96	
Однорічні трави на сіно	34,16	3,8		34,16
Кукурудза на силос	30,31	3,3		30,31
Просо	31,45	3,5		31,45
Ріпак	31,45	3,5		31,45
Озиме жито	31, 45	3,5		31,45
Кормові коренеплоди	33,07	3,6		33,07
Горох	33,07	3,6		33,07
Озимий ячмінь	40,63	4,5		40,63
Всього	910,36	100,0	576,43	333,93

Сівозміни інтенсивного типу зерно-просапна або зерно-трав'яно просапна дозволяє запроваджувати максимально екологічний і енергетично ефективний метод підживлення за рахунок внесення достатньої кількості органічних добрив та органо-мінеральний метод підживлення, який заснований на об'єднанні побічних видів продукції та середніх доз азоту, фосфору і калію.

Під час застосування кращих видів попередників створюється можливість маневрування між площами полів під посів польових культур, відповідно до потреб ринку споживання, кліматичних умов та ресурсних можливостей.

З метою максимальної оптимізації зелені корми необхідно вирощувати на масивах, які розміщені ближче до тваринницьких приміщень.

У процесі сільськогосподарського виробництва приймають участь майже усі складові просторової структури земель як сільськогосподарського так і несільськогосподарського призначення, відмінністю між ними є тільки те, що одні напряду несуть вплив на виробничі процеси, а інші – опосередковано. Просторова структура формує умови розвитку та діяльності сільськогосподарських підприємств. Оптимальне розташування усіх її складових у рамках підприємства зможе формувати максимальну ефективність виробничих процесів у ньому.

Проведення формування просторової структури землеволодінь (землекористувань) є надзвичайно динамічним процесом, який залежить від великої кількості факторів, що є у сільськогосподарському виробництві, оскільки будь-які зміни в аграрній політиці мають своє відображення на територіальній організації. На сьогоднішній день, важко встановити, якого роду просторові структури пануватимуть в майбутньому, однак, очевидно те, що головним пріоритетом їх формування має бути врахування природно-економічної основи організації території.

Формування просторової структури сільськогосподарських підприємств відповідно по розміру посівних площ та поголів'я відповідних

тварин дозволить підвищити ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, нарощувати її конкурентоспроможність, забезпечувати продовольчу безпеку держави.

Для забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського сектора, обґрунтування еколого-економічного використання земель сільськогосподарського призначення базується на поєднанні екологічних і економічних факторів. На рисунку 3.5 представлені основні аргументи обґрунтування еколого-економічного використання земель сільськогосподарського призначення.

Рис. 3. 5 Аргументи обґрунтування еколого-економічного використання земель сільськогосподарського призначення

Отже, аналізуючи дані, представлені на рисунку 3.5 можна зробити висновок, що так як сільське господарство в країні є надзвичайно важливою галуззю, то еколого-економічне використання земель сільськогосподарського призначення забезпечує населення достатньою кількістю продуктів харчування. Тому при такому забезпеченні зменшується залежність від імпортованої продукції, а також забезпечується продовольча безпека країни.

Також при еколого-економічному використанні земель

сільськогосподарського призначення зберігається біорізноманіття та функціонування екосистем, що є важливим для регулювання клімату та збереження лісових і водних ресурсів.

При еколого-економічному використанні земель сільськогосподарського призначення зменшується негативний вплив на навколишнє середовище через використання мінеральних добрив, пестицидів, засобів захисту рослин тощо. Еколого-економічне використання земель сільськогосподарського призначення дозволяє залучати прогресивні екологічні практики у вигляді органічного землеробства, інтегрованого управління шкідниками, сприяє захисту ґрунтів від ерозії та забруднення вод.

Завдяки еколого-економічному використанню земельних угідь підвищується економічна ефективність виробництва, завдяки оптимізації використання ресурсів та підвищенню якості продукції, відповідно до запитів ринку.

І нарешті, еколого-економічне використання земель сільськогосподарського призначення сприяє покращенню умов життя сільського населення, збалансованому розподілу прибутку від сільськогосподарської діяльності.

Застосовуючи екологічно сталий підхід в сільському господарстві, можна забезпечити довгострокову стійкість і витривалість даної галузі, а враховуючи екологічні і економічні аспекти у використанні земель сільськогосподарського призначення можна створити стійке збалансоване середовище, яке забезпечить економічне процвітання, екологічну рівновагу і соціальну стабільність.

Оптимізувати сільськогосподарське землекористування можна через реалізацію різних основних напрямів, які можуть сприятливо поліпшувати організацію сільськогосподарського землекористування, покращувати продуктивність, ефективність та сталість сільськогосподарського виробництва та забезпечувати збалансоване використання земельних

ресурсів. Характеристика даних напрямів представлена на рисунку 3.6.

Рис. 3.6 Напрями оптимізації сільськогосподарського землекористування

Застосування наряду технологічного процесу може сприяти покращенню ефективності землекористування, адже впровадження автоматизованих систем управління дронами, датчиками та іншими інноваціями покращують управління земельними ресурсами, зменшують витрати на використання цих ресурсів та збільшують врожайність сільськогосподарських культур.

З розвитком систем інформації та управління більш ефективно здійснюється управління землекористуванням, а завдяки запровадженню ГІС технологій – можна приймати обґрунтовані рішення при розподілі ресурсів, плануванні земель, розміщенні сільськогосподарських культур тощо.

Організація землекористування може бути покращена завдяки залученню виробників сільськогосподарської продукції до кооперації та об'єднання зусиль, адже надаватиме доступ до нових ринків і допоможе здійснювати вплив на політику в аграрному секторі.

Ключовим елементом удосконалення організації сільськогосподарського землекористування є ефективне земельне планування, яке дозволяє забезпечувати збалансоване розміщення сільськогосподарських угідь, зберігати природні ресурси та екосистеми, завдяки чому забезпечується сталість та продуктивність сільськогосподарського сектора.

Поліпшенню організації сільськогосподарського землекористування можуть сприяти різноманітні навчання сільськогосподарських працівників щодо сучасних методів сільськогосподарського виробництва, створення сталого землекористування, ефективного використання земельних ресурсів, адже проведення тренінгів, семінарів або конференцій сприятимуть підвищенню рівня знань в аграрній сфері [14].

В таблиці 3.11 представлені основні стратегії оптимального землекористування та шляхи їх досягнення.

Таблиця 3.11

Стратегічні напрямки оптимізації землекористувань

№ з/п	Стратегічні напрямки оптимізації	Способи здійснення
1.	РАЦІОНАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ	Раціональне планування розміщення сільськогосподарських угідь включає оцінку потенціалу земель, класифікацію за родючістю, стрімкістю, гідрологічними умовами та визначення відповідності використання землі її призначенню
2.	РОЗУМНЕ УПРАВЛІННЯ ГРУНТАМИ	Включає впровадження методів збереження ґрунтів за допомогою утворення відкритої вегетації, використання мульчі, екологічного обробітку ґрунту, ротаційних систем вирощування сільськогосподарських культур, завдяки чому зберігається родючість ґрунтів, запобігають ся ерозійні процеси та забруднення
3.	ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙ	Застосування систем поливу з точністю, сучасних методів обробітку ґрунту та внесення добрив, використання супутникового моніторингу для контролю врожайності та родючості допомагають зменшити негативний вплив на навколишнє середовище
4.	ДИВЕРСИФІКАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	Полягає в розширенні асортименту вирощуваних культур і сприяє зменшенню ризиків та підвищує стійкість землекористувань та дохідність господарства
5.	ЕКОЛОГІЧНЕ ЗЕМЛЕРОБСТВО	Полягає у використанні біологічного контролю шкідників, органічних добрив, забороні пестицидів та ГМО завдяки чому створюються здорові екосистеми та зменшується негативний вплив на навколишнє середовище

Отже, застосування всіх досліджених напрямків і стратегій оптимальних землекористувань сприятимуть збереженню родючості ґрунтів, покращуватимуть економічний розвиток господарства та забезпечуватимуть продовольчу безпеку та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Враховуючи різноманітні природні умови території України, стає зрозумілим, що неможливо мати єдині стандартні співвідношення, які можуть підходити для всіх території, тому визначати ці показники необхідно диференційовано з поступовим переходом від вищих рівнів, до їм підпорядкованих.

Земельний кодекс України визначає в статті 179 природно-сільськогосподарське районування, як основу для регулювання використання та охорони земель [12].

В Концепції сталого розвитку одним із способів створення необхідних умов для розвитку сільських території вважається збереження і відновлення природного середовища і природних ресурсів саме в сільській місцевості, адже на якість земель сільськогосподарського призначення впливає незбалансованість з екологічною складовою земельного фонду, порушення структури сільськогосподарського землекористування, відсутність практики формування і захисту екологічно стійких агроландшафтів та збереження екологічної безпеки ґрунтів і підвищення їх родючості [29].

Досягти збалансованого та раціонального використання території можна завдяки зменшенню площі земель інтенсивного сільськогосподарського використання і одночасному збільшенню територій екстенсивного сільськогосподарського використання.

В цілому по країні (за даними оцінок експертів) до початку повномасштабної війни необхідно було зменшити площу земель інтенсивного використання близько 9 млн.га, перетворивши ці угіддя на природні кормові, лісозахисні, рекреаційні об'єкти та заповідні.

Середньосвітовий рівень природоохоронного фонду становить 5%, тому необхідно прагнути в країні цей рівень наближати до середньо світового, зменшивши розораність, збільшивши питому вагу пасовищ і сіножатей до 20% (існуючий 12,6%), лісистість – до 20% (поточний 15%).

Таким чином, з метою збереження стабільності аграрного сектора економіки необхідно здійснювати екологічну оптимізацію структури сільськогосподарського землекористування, тобто, в першу чергу, з метою підвищення економічної родючості ґрунтів, потрібно стабілізувати їх природну родючість завдяки відновленню балансу між природними територіями та територіями з техногенним навантаженням.

Органічне землеробство полягає в реалізації різноманітних заходів, які спрямовані на збереження і підвищення родючості ґрунтів та включають в себе оптимізацію розміщення посівів сільськогосподарських культур, ефективне використання органічних добрив, застосування біологізації землеробства за допомогою розширення посівів трав та застосування бактеріальних препаратів тощо. Також використання еколого-ландшафтного методу організації території спрямоване на оптимізацію стану природного середовища. А проектування додаткової мережі лісозахисних насаджень є вадливим засобом стабілізації агроландшафтів та закріплення меж полів, завдяки чому зберігається екобаланс території і покращуються продуктивні властивості сільськогосподарських угідь.

Отже, провівши всебічний аналіз питання створення екологічно стабільного землекористування, нами було передбачено застосування різноманітних методів, щоб наглядно продемонструвати шляхи досягнення сталого землекористування. За рахунок правильно запроектованої організації території та раціонального використання земель є всі можливості для створення умов виконання виробничої програми з максимальною ефективністю та використанням всіх засобів виробництва.

В таблиці 3. 12 представлено порівняльну експлікацію земельних угідь, яка була проаналізована та в подальшому покращена.

Порівняльна експлікація земель ТОВ «Аграрії Миколаївщини»

№	Вид угіддя	Площа, га до трансформації	Площа, га після трансформації
1	рілля	1060, 51	910,36
2	пасовища	74,37	217,14
3	сади	60,65	57, 96
Всього сільськогосподарських угідь		1195,53	1185, 46
4	під господарськими будівлями і дворами	25,28	25,28
5	під господарськими шляхами і прогонами	19,56	19,56
6	полезахисних лісосмуги	22,84	32,91
7	болото	8,56	8,56
Всього не сільськогосподарських угідь		76,2400	86,31
Всього земель		1271,77	1271,77

Таким чином, на основі виконаних вишукувальних робіт, було прийнято рішення покращити склад і співвідношення земель господарства, в результаті чого площа ріллі зменшилась на 150 га, садів – на 3 га, а площа екологічно стабілізуючих угідь, як то пасовища і лісозахисні насадження збільшилась, відповідно на 143 га та 10 га.

Землеустрій можна розглядати в кількох аспектах відносно навколишнього природного середовища до матеріального виробництва і до суспільства в цілому. Тому і ефективність землеустрою поділяється на декілька видів: екологічну, виробничо-економічну і соціальну.

Екологічна ефективність пов'язана з необхідністю охорони природи, відтворення і раціонального використання природних ресурсів і виявляється вона через вплив землевпорядних заходів на навколишнє природне середовище і характер використання землі. Тут першочергове значення мають рекультивація земель, їх захист від ерозії, здійснення природоохоронних заходів.

Виробничо-економічна ефективність обумовлена впливом організації території на організацію виробництва і навпаки а всі землевпорядні рішення повинні сприяти створенню оптимальних пропорцій виробництва, поліпшенню умов господарювання, що прямо позначається на результативних показниках діяльності підприємств. Економічна ефективність землеустрою, у широкому розумінні, полягає в забезпеченні раціонального поєднання праці, землі та інших засобів виробництва, а у вузькому розумінні ефективність землеустрою – це підсумок порівняння одержуваних за рахунок землевпорядкування результатів з їх витратами, що необхідні на здійснення заходів.

Соціальна ефективність землеустрою характеризується зміцненням земельних відносин, стабільністю прав землекористування і землеволодіння і зумовлюється значенням землі, як об'єкта соціально- економічних зв'язків та має спрямованість на поліпшення соціальних умов суспільного відтворення.

Ефективність внутрішньогосподарського землеустрою розглядається в ув'язці з організацією виробництва у конкретних підприємствах. Вона полягає в такій організації території та використанні землі, що забезпечують оптимальні темпи розширеного відтворення, раціональну побудову і ведення господарства з метою повного використання внутрішніх резервів і підвищення ефективності виробництва.

Завершальним етапом написання кваліфікаційної роботи передбачено визначення показників валового збору сільськогосподарської продукції (табл.3.12) та порівняння собівартості з вартістю вирощеної продукції

(таблиця 3. 13).

Таблиця 3.12

Вихід валової продукції рослинництва

№ п/п	Види культур	Площа, га	Середня врожайність ц/га	Валовий вихід, ц	Ціна реалізації, грн/ц	Вартість всієї продукції, грн
1	Озима пшениця	85,05	47, 0	3997,0	750,0	2 997 750,0
2	Ярий ячмінь	125,04	37,0	4626,0	700,0	3 238200,0
3	Кукурудза на зерно	105, 06	60,0	6304,0	890,0	5 610 560,0
4	Просо	31, 45	37,0	1164,0	550,0	640 200,0
5	Гречка	73,86	10,2	753,4	2500,0	1 883 500,0
6	Соняшник	89,96	22,0	1980,0	1200,0	2 376 000,0
7	Горох	33,07	35,0	1157,0	600,0	694 200,0
8	Ріпак	31,45	24, 0	755,0	970,0	732 350, 0
9	Соя	81,92	20,0	1638,0	1100,0	1 801 800, 0
10	Озимий ячмінь	40,63	35, 0	1422,0	720,0	1 023 840,0
11	Озиме жито	31,45	35,0	1100,0	680,0	748 000,0
12	Однорічні трави на сіно	34,16	21,0	717,0	120, 0	86 040,0
13	Кормові коренеплоди	33,07	420,0	13890,0	550, 0	7 639 500,0
15	Кукурудза на силос	30,31	450,0	13640, 0	200,0	2 728 000,0
Всього						32 199 940

Отже, за розрахунками таблиці 3.12 визначено, що загальна вартість всієї продукції рослинництва становить понад 32 млн. грн., однак більшість продукції використовується на корм тваринницькій галузі, тому в розрахунку прибутку по господарству будуть вираховуватись лише ті сільськогосподарські культури, які йдуть на реалізацію зовні.

Таблиця 3. 13

Розрахунок прибутку від виробництва сільськогосподарської продукції

№	Назва культури	Валовий вихід, т	Собівартість необхідна для виробництва продукції (С), грн.		Вартість реалізації продукції (Вреаліз.), грн.		Прибуток від виробництва продукції (П) грн.
			за одиницю	всього грн.	за одиницю	всього грн.	
1	2	3	4	5	6	7	8
2	Озима пшениця	399,70	2500,0	999 250,0	7500,0	2 997 750,0	1 998 500,0
3	Ячмінь ярий	462, 60	2100,0	971 460,0	7000, 0	3 238200,0	2 266 740, 0
4	Соя	163,80	3200,0	524 160,0	11000,0	1 801 800,0	1 277 640,0
5	Горох	115,70	2000,0	231400,0	6000,0	694 200,0	462 800, 0
6	Кукурудза на зерно	630,40	3200,0	2 016 000,0	8900, 0	5 610 560,0	3 594 560,0
7	Ячмінь озимий	142,20	1900,0	270 180,0	6800,0	1 023 840, 0	753 660,0
8	Ріпак	75,50	4600,0	347 300,0	9700,0	732 350,0	385 050,0
9	Гречка	75,34	5000,0	376 700,0	25000,0	1 883 500,0	1 506 800, 0
10	Соняшник	198,00	3700,0	732 600,0	12000,0	2 376 000,0	1 643 400,0
	Всього	2263,24		6469050,0			13 889 150, 0
	Прибуток від 1 т продукції рослинництва						6137,0

Визначаємо рівень рентабельності по господарству за формулою:

$$Pp. = Чп/Сп*100\%, \text{ де:}$$

Чп – чистий прибуток;

Сп – собівартість продукції.

Таким чином, враховуючи всі вираховані економічні показники можна зробити висновок, що рівень рентабельності продукції рослинництва становить 21,5%, тобто на 1 вкладену гривню буде отримано 21 гривню прибутку, прибуток від 1 тони вирощеної продукції рослинництва – 6 137, 0 грн., тобто рослинницька галузь може принести господарству досить високі економічні показники, якщо дотримуватись передбачених проектом рішень стосовно правильно організованої організації угідь. Відношення приросту чистого доходу, одержаного за рахунок раціонально передбаченої організації території, відповідно до витрат на проектні роботи, капіталовкладення, витрати виробництва дозволять оцінити ефективність організаційно-територіальних заходів, додаткових поточних витрат, необхідних для успішного здійснення сталого землекористування.

Підходи до організації використання земель сільськогосподарського призначення повинні відповідати європейським стандартам, так як Україна знаходиться на шляху до євроінтеграції, тобто в першу чергу, необхідно враховувати екологічні аспекти.

Під час оцінювання земельних ресурсів враховуються екологіні, економічні і соціальні критерії та їх збалансованості при різних способах використання земельних ресурсів.

Економічні критерії оцінюються за допомогою порівняння економічного ефекту та витрат, екологічні критерії вказують на умови відтворення родючості ґрунтів, охорону довкілля, а соціальні характеризують суспільні інтереси землевласників і землекористувачів.

Найважливішими вихідними критеріями оцінки земель визнано такі їх характеристики:

- географо-територіальне розташування земельних ділянок;

- приналежність земельних ділянок до певних видів угідь, охоронних й інших спеціальних зон;
- приналежність земельних ділянок до певної категорії земель;
- види, форми, характер, способи і режими фактичного використання земельних ділянок;
- масштаби і ступінь освоєння стану земельних ресурсів;
- екологічна чи економічна корисність земельних ділянок.

Екологічна ефективність спрямована на охорону природи, відтворення і раціональне використання природних ресурсів; вона вказує на вплив землепорядних заходів на довкілля і характер використання землі.

Враховуючи всі проведені дослідження та ставлячи перед собою певні стратегічні цілі, можна передбачити очікуваний результат протягом декількох років правильно організованого використання земельних ресурсів господарства:

- створення нових високотехнологічних виробничих інноваційних процесів;
- залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій;
- створення нових робочих місць;
- розвиток малого і середнього бізнесу;
- підвищення доходів населення;
- зменшення енергетичної залежності громади.

Отже, аналізуючи виконані дослідження в кваліфікаційній роботі, можна підвести підсумок, що всі екологічні показники, які були враховані в першочерговому завданні, збільшилися на досить високий відсоток, а це в свою чергу, призведе до збільшення економічних показників на перспективу, адже економічна і екологічна складові знаходяться в досить тісному зв'язку і здійснюють зворотній вплив одна на одну. В таблиці 3.14 представлені кінцеві порівняльні показники зміни складу угідь в межах землекористування, зміни значень екологічних показників тощо.

Таблиця 3.14

Порівняльні еколого-економічні показники

№ п/п	Назва показників	Одиниці виміру	Площа, га	
			на момент складання проекту	по проекту
1	Загальна площа	га	1271,7700	1271,77
2	Площа сільськогосподарських угідь т.ч	га	1195,53	1185,46
	рілля	га	1060,51	910,36
	пасовище	га	74,37	217,14
	сад	га	60,65	57,96
3	Площа природно-біологічних резервацій, з них:	га	166,42	316,57
	в т.ч. лісосмуг	га	22,84	32,91
	пасовищ	га	74,37	217,14
	садів	га	60,65	57,96
	боліт	га	8,56	8,56
4	Розораність	%	83,4	76,0
5	Рекреаційна ємність	%	8,3	13,1
6	Облісення с/г угідь	%	1,9	3,3
7	Коефіцієнт екологічної стабільності		0,20	0,26
8	Коефіцієнт антропогенного навантаження		3,96	3,8
9	Прибуток від 1 т продукції рослинництва	грн		13 889 150,0
10	Загальний прибуток від вирощеної продукції рослинництва	грн		6137,0

Отже, аналіз таблиці 3.14 вказує на те, що дотримання запропонованих кваліфікаційною роботою проектних пропозицій можуть значно підвищити екологічний стан землекористування та наблизити його рівень до екологічно стабільного землекористування.

ВИСНОВОК

Формування еколого-безпечного сільськогосподарського землекористування передбачає обов'язкового врахування територіальних, економічних, екологічних і соціальних факторів, які істотно впливають на стан земель, їхню продуктивність, а разом з тим і на ефективність діяльності аграрних формувань.

Перешкодами в ефективному використанні, підвищенні конкурентно здатності аграрного виробництва являються недоліки в компактності землекористування, екологічному обґрунтуванні організації території земельних масивів.

Для виконання поставленого завдання обрано темою кваліфікаційної роботи, необхідно було визначити вплив природно-економічних і соціально-історичних чинників на стале землекористування сільськогосподарського призначення, дати оцінку сучасного стану та ефективності землевпорядкування сільськогосподарського підприємства; розглянути методику еколого-ландшафтного землевпорядкування сільськогосподарських підприємств в умовах нових земельних відносин та намітити шляхи подальшого ефективного розвитку господарювання.

Роль еколого-ландшафтних досліджень значно зростає в зв'язку з тим, що організація території повинна враховувати об'єктивні економічні і екологічні закони. Таку організацію території можна провести лише через землеустрій.

В сільськогосподарських підприємствах практично нехтують природоохоронними заходами та порушують організацію території землекористування, тому не відбувається формування раціонального землекористування і виникає багато екологічних недоліків, які в майбутньому призведуть до негативних наслідків.

Запровадження організації території на еколого-ландшафтних методах допоможе підвищувати природну родючість ґрунтів, зберігати

продуктивність угідь на належно високому рівні та отримувати економічну вигоду за умови мінімального вкладення коштів.

Об'єктом для вивчення теми обрано територію землекористування сільськогосподарське землекористування ТОВ «Аграрії Миколаївщини» Первомайської міської громади Первомайського району Миколаївської області.

Під час вивчення літературних джерел з даної тематики для написання огляду літератури, було досліджено основні тенденції, різноманітні методи та шляхи вирішення проблем в аграрній сфері.

Обстеження сучасного стану використання земель господарства та вивчення деяких зібраних статистичних даних по господарству було виявлено багато проблем екологічного спрямування, які в найближчі роки можуть призвести до негативних наслідків, адже інтенсивне використання земельних ресурсів без врахування екологічних чинників довгий час не може тривати безрезультатно.

Виконані екологічні дослідження виявили багато негативних факторів в землекористуванні, адже там досить потужно вирощуються найбільш економічно вигідні культури: соняшник, кукурудза та озима пшениця, а беззмінні посіви цих культур виснажують ґрунті призводять до деградаційних процесів. незадовільні значення, адже коефіцієнт екологічної стабільності 0,2 вказує на надто критичний екологічний стан території, а коефіцієнт антропогенного навантаження 3,96 – вказує на високу напруженість на ґрунтовий покрив. В господарстві надто висока розораність - 83,4% та надто низькі показники рекреаційної ємності – 8,3% та обліснення сільськогосподарських угідь – 1,9%. Порівняння відношення орних земель до екологічно стабілізуючих угідь далеке від оптимального, адже становить 90% ріллі по відношенню до природоохоронних угідь.

Всі ці виявлені недоліки в організації виробничих процесів спонукали до розробки проектного плану раціонального використання земельних ресурсів господарства.

Визначення ефективності тваринницької галузі, відповідно до кількості поголів'я худоби виявило необхідність збільшення поголів'я ВРХ, адже надто низька кількість поголів'я, яка налічується в господарстві не приносить достатнього економічного ефекту, бо потребує найбільших витрат праці, в той час, як прибуток отримується мінімальний. Тому нами було запропоновано збільшити поголів'я ВРХ до розумних раціональних розмірів щоб раціонально використовувати тваринницькі комплекси.

Збільшення поголів'я худоби потребує збільшення площі кормових угідь для забезпечення тварин найдешевшими кормами власного виробництва. Відповідно збільшення площі пасовищ відбудеться за рахунок еродованих ділянок ріллі, що в свою чергу, теж принесе екологічну вигоду, адже зменшиться розораність і сільськогосподарська освоєність.

Вздовж полів, які підлягають діям шкідливих вітрів передбачається запроектувати додаткові лісонасадження охоронного призначення.

Таким чином, передбачені проектні рішення значно покращують екологічний стан землекористування, адже екологічна оцінка стану агроландшафтів змінюється на краще і становить 80 : 20, що наближає землекористування до стабільності. Екологічна ефективність землекористування покращується, розораність зменшується до 76%, обліснення сільськогосподарських угідь становить 3,3%.

Отже, всі проектні пропозиції можна вважати задовільними, адже покращення екологічних показників призведе до збільшення економічної ефективності, тому що екологічні і економічні показники знаходяться в тісній залежності і впливають одна на одну. В подальшому при дотриманні запропонованих рекомендацій, землекористування може наблизити свій рівень до екологічно стабільного землекористування.

Мета кваліфікаційної роботи досягнена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Альбоций Ю.М., Осипчук С.О., В.М. Кривов, Концептуальні підходи до сталого розвитку землекористування України. *Науково-виробничий журнал „Землевпорядний вісник”*. 2002. № 4. С. 16-23.
2. Барвінський А. Еколого-економічні аспекти формування сталого сільськогосподарського землекористування в ринкових умовах. *Землевпорядний вісник*, 2013. №2. с. 50 – 53
3. Богіра М.С., Ярмолюк В. І Землевпорядне проектування : теоретичні основи і територіальний землеустрій : навч. посіб. за ред. к.е.н. М.С. Богіри. К. : Аграрна освіта, 2011. 416 с.
5. Богачов В. Необхідність підвищення екологічної безпеки в Україні. *Економіс*, 2008. № 9. С. 67-73.
6. Булигін С.Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів : Навчальний посібник. Харків : Вид-во ХДАУ, 2001. 117с.
7. Булигін С.Ю., Медведєв В.В, Стан родючості ґрунтів України прогноз його змін за умов сучасного. *Вісник Харківського національного аграрного університету*, 2010 № 4. С. 69-74.
8. Гуторов А.О. Економічне обґрунтування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств : теорія та практика: монографія. Харків: Міськдрук, 2012. 376 с.
9. Добряк Д.С., Тихонов А.Г., Гребенюк Н.В. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві. К. : Урожай, 2004. 136 с.
10. Добряк Д. С., Канаш О.П., Розумний І.А. Класифікація та еколого безпечне використання сільськогосподарських угідь. К.: Ін-т землеустрою УААН, 2001. 308 с.
11. Другак В.М., Гунько Л.А. Еколого-ландшафтне впорядкування землекористування сільськогосподарських підприємств в умовах нових земельних відносин : монографія. К.: Компринт, 2013. 181 с.

12. Земельний кодекс: Закон України від 25.10.2001 р. №2768-III. Дата оновлення 01.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. (Дата звернення 10.11.2023).
13. Канаш О.П. Системний підхід до екологічної оптимізації використання земель. *Вісник Харківського НАУ*, 2003. №1. С. 183-189.
14. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96 ВР/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30 С. 141. (Дата звернення 11.11.2023).
15. Кобзев І.С. Проблеми раціонального використання та відтворення природного ресурсного потенціалу в аграрній сфері України //Агроінком 2013 №10-12. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2013_10-12/KOBZEV.pdf.
16. Кривов В. М. Сучасні проблеми землекористування через економічні важелі. *Вісник аграрної науки*, 2008. № 3. С. 65-67.
17. Кривов В.М. Визначення допустимих норм ерозії основних ґрунтів України при впровадженні землеустрою в реформованих господарствах// *Міжнародний збірник наукових праць ЛДАУ*. Львів–Дубляни, 2000 . с. 185-190.
18. Кривов В.М., Гетьманчик І.П. Розробка еколого-економічних заходів щодо формування сталого землекористування у Причорноморському економічному районі. *Землеустрій та кадастр*, 2007. №3. С 26-33
19. Казьмір П.Г., В.В.Тимошевський, Т.Г.Литвиненко, В.В.Ільченко. Забезпечення сталого розвитку ерозійно небезпечних агроландшафтів *Землеустрій, кадастр та моніторинг земель*. №2. Київ, 2017. с. 74-85.
20. Корнілов Л.В., Черняка П.Г. Проблеми і напрямки розвитку сучасного землеустрою *Землевпорядний вісник*, 2007 р., №1.
21. Корнілов Л.В., Черняка П.Г. Проблеми і напрямки розвитку сучасного землеустрою *Землевпорядний вісник*, 2007 р., №1.

22. Коробська А. О. Еколого-економічна оцінка використання земель сільськогосподарського призначення. *Формування ринкових відносин в Україні*, 2017. № 11. С. 93–97.

23. Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні : монографія К. : Логос, 2011. 688 с.

24. Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів та сільськогосподарського землекористування. – К.: Ін-т землеустрою УААН, 2001. 15 с.

25. Методичні рекомендації щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівоzmінах різних ґрунтово-кліматичних зон України (спільний наказ Мінагрополітики та УААН від липня 2008 року №44/07.

26. Новаковський Л.Я., Олещенко М.А. Соціально-економічні проблеми сучасного землекористування. Комунальне підприємство "Київський інститут земельних відносин", 2014. 274 с.

27. Примак І.Д., Ю.П.Манько, Н.М.Рідей, В.А, Мазур Екологічні проблеми землеробства К. : Центр учбової літератури, 2010. 456с.

28. Пиріг Г.І., Лещик І.Б., Крупка А.Я. Концептуальні аспекти стратегії сталого розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 3 (03). 2015. С. 173-177. <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/10526>

29. Про стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Проект Закону України від 07.08.2018 р. № 9015. <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A.an.332>. (Дата звернення 11.11.2023).

30. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. №2268-IX. Дата оновлення 10.12.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15>. (Дата звернення 17.11.2023).

31. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. №962-

ІУ. Дата оновлення 09.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-14>. (Дата звернення 13.11.2023).

32. Про охорону навколишнього середовища : Закон України від 25.06.1991 р. №1264-XII зі змінами від 09.07.2018 р. № 3180-XII. . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-14>. (Дата звернення 07.11.2023).

33. Про Загальнодержавну програму збалансованого розвитку агроєкосистем в Україні на період до 2025 року: Наказ Міністерства аграрної політики України від 20.08.2003 N 280 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-10>. (Дата звернення 02.12.2023).

34. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-IV>. (Дата звернення 10.11.2023).

35. Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах : Постанова Кабінету Міністрів України № 164 від 11.02.2010 рок. 280 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2010>. (Дата звернення 02.12.2023).

36. Розум Р.І., Любезна І.В., Буряк М.В. Еколого-економічні системи : основні аспекти. Науковий огляд. *Науковий журнал*. Київ, 2015. № 6 (16). С. 33-49.

37. Романська Д. Еколого-економічна оцінка придатності земель як фактор інвестиційної привабливості сільськогосподарського землекористування. *Землевпорядний вісник*, 2008. №4. С.36-39.

38. Сайко В.Ф. Наукові підходи щодо раціонального землекористування в умовах здійснення аграрної реформи. *Вісник аграрної науки*, 2000. №5. С. 5-10.

39. Семенда О.В. Оцінка ефективності використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах. *Український національний аграрний університет садівництва*, 2007. С.1-10

40. Сидорук Б.О. Збалансоване використання земельно-ресурсного потенціалу аграрних формувань: монографія. Тернопіль : Крок, 2018. 363 с
41. Стойко Н.Є. Екологічні аспекти ерозійно безпечного землекористування. *Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць*. Львів: НЛТУ України, 2005. вип. 15.3. С. 217-222.
42. Тараріко О.Г. Москаленко В.М. Каталог заходів з оптимізації структури агроландшафтів та захисту земель від ерозії К.: Фітосоціоцентр, 2002. 64 с.
43. Тихненко Р.В., Кривов В.М.. Формування сталих ландшафтів та створення екологічної мережі України. *Науково-виробнича конференція „Водно–болотне різноманіття в Україні”* (Київ), 2005. С. 37–42.
44. Третяк А. М. Зміна пріоритетів земельної реформи у зв'язку з удосконаленням економічних відносин власності на землю. *Вісник аграрної науки*, 2008. N 2. С. 5-9.
45. Ульянченко О.В., Петренко О.Я., Миргород М.М. Організація земельних угідь на агроландшафтній основі: еколого-економічні аспекти: монографія. Харків : Смугаста типографія, 2015. 236 с.
46. Ходаківська О.В. Екологізація аграрного виробництва : монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2015. 350 с.

КАРТОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ